Poštnina plačana - Spedizione in abbonamento post. II gruppo

Leto I. štev. 31

Trst, 22. avgusta 1946

Cena 5 lir - 3 din

UREDNIŠTVO IN UPRAVA: VIA CARDUCCI, 6

LJUDSKI TEDNIK

ČITAJTE:

Brez krinke...

Dokumentarni film „Julijske krajine"

Palestina in njen boj

Za gospodarski napredek naše vasi

V PRIČAKOVANJU "BITKE ZA TRST"

KARDELJ: "NE MOREMO SE STRINJATI S POPOLNO LOČITVIJO TRSTA OD JUGOSLAVIJE"

Mirovna konferenca v Parizu je pretekli teden prešla od dolgih in brezplodnih razprav in govorov na konkretno delo. Razdeljeno je bilo delo po odborih, ki podrobno proučujejo politične, teritorialne in gospodarske določbe pri načrtih mirovnih pogodb, kot jih je pripravil svet zunanjih ministrov. Ti odbori morajo v najkrajšem času dokončati svoje delo, kajti čas hiti in vsa mirovna konferenca je prešla v nekako časovno zagato. Približuje se namreč dan, ko je sklicana glavna skupščina ZN. Za slučaj, da mirovna konferenca do takrat ne bi končala svojega dela — in to je skoraj gotovo —, še ni odločeno, ali se bo konferenca nadaljevala istočasno z zasedanjem Združenih narodov, kot predlagajo Angleži, ali pa naj se odgodi zasedanje glavne skupščine ZN, ki je v tem trenutku vsekakor manj važno. To stališče zagovarjajo Sovjetska zveza in Amerikanci.

Italijanski imperializem ovira delo konference

Kot je bilo pričakovati, ima najtežje delo odbor za italijansko mirovno pogodbo. Pri tem je odbor za politična in teritorialna vprašanja mirovne pogodbe z Italijo dosegel v torek zvečer precejšen pozitiven rezultat, ki bo obenem znatno pripomogel k skrajšanju konference. Italija je temu odboru predložila celo vrsto predlogov za spremenitev mirovne pogodbe, ki se nanašajo na 60 določb mirovne pogodbe. 13 predlogov se tiče teritorialnih vprašanj.

V teh svojih predlogih je Italija protestirala proti besedam v uvodu, ki govore o soodgovornosti Italije za vojno. Nadalje je zahtevala Italija, da bi bilo treba tržaško internacionalizirano ozemlje raztegniti na vzhodno Istro in Pulj. Nadalje Italija noče priznati nove italijansko-francoske meje in še vedno zahteva afriške kolonije. Končno je Italija zahtevala reparacije od Nemčije in soudeležbo Italije pri mednarodni kontroli Tangerja, ki leži nasproti Gibraltarju.

O teh italijanskih predlogih se je vnela debata, v kateri so vsi delegati ugotovili, da se skuša italijanska delegacija čim bolj otresti krivde za zadnjo vojno. Beloruski delegat Gučev je pribil, da veje iz italijanskih pripomb fašistični duh. Podobno so ugotovili tudi ostali delegati. Nizozemski delegat je na primer ugotovil, da se poslužuje Italija proti njej nesramnih razlogov, češ da Nizozemska sploh ni bila v vojni z Italijo, ker ji je napovedala vojno v času, ko so Hitlerjevske čete uničile nizozemsko državo.

Italijanski predlogi v celoti zavrnjeni

Jugoslovanski delegat Baebler je zahteval, naj zavzame odbor stališče do italijanskih pripomb v celoti. Poljski delegat je nato konkretno predlagal, naj odbor ugotovi, da je načelno proučil italijanske pripombe, da jih nihče ni podprl in da so zato odklonjene. Ta predlog je bil soglasno sprejet. Italijanski predlog je bil v celoti zavrnjen, na prihodnji seji pa bodo pričeli razpravljati o pogodbi od točke do točke, pri čemer bodo upoštevali dodatne predloge zastopnikov 21 narodov, ki sodeljujejo na konferenci.

Po splošnih ugotovitvah tiska je dosegel De Gasperi v Parizu zelo malo. Skrajno dvomljivo je, da bi prišlo do kake važnejše spremembe v političnih, teritorialnih in vojaških določbah mirovne pogodbe z Italijo. Nasprotno, avstrijske zahteve po južni Tirolski dobivajo očitno podporo, tako da je verjetno, da bo morala Italija še z muko braniti mejo na Brenerju, o kateri je bila doslej prepričana, da trdo drži.

De Gasperijeve izjave pa so povzročile v Rimu zmatne notranje politične zapletljaje. De Gasperijev govor je že v Parizu razkrinkal Togliatti, ki je objavil tudi članek v listu »Unità«, v katerem ugotavlja, da bi utegnila šovinistična kampanja italijanskih listov škoditi samo Italiji in jo pahniti v tem kočljivem trenutku v politično krizo. De Gasperi je o Togliattijevem govoru izjavil, da ni izključeno, da bo povzročil vladno krizo.

V Parizu pričakujejo v kratkem »bitko za Trst«. Zdi se, da bo odbor strokovnjakov, ki ga je imenoval svet zunanjih ministrov, ta teden dokončal svoje delo. Kot je doslej znano, so pripravili štiri različne načrte. Sedaj si prizadevajo, da bi dosegli o teh načrtih skupen sporazum. Ni pa še gotovo, ali bodo tajništvu konference predložili štiri načrte ali samo enega. Zdi se, da so se pojavile močne razlike med angleškim, francoskim in ameriškim načrtom na enj in med sovjetskim na drugi strani.

Jugoslavija bo predložila svoj načrt tržaškega statuta

Vodja jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci Edvard Kardelj je podal pri tem izjavo dopisniku Timesa, ki jo je Times objavil v svoji nedeljski številki. V tej izjavi pravi Kardelj, da se jugoslovansko stališče načelno razlikuje od vseh štirih načrtov, ki jih je izdelal odbor za izdelavo tržaškega statuta. Jugoslavija smatra, da bi moral biti Trst v kateri koli obliki povezan z Jugoslavijo, ker je to v interesu Trsta samega, prav tako pa v interesu Jugoslavije in vse srednje Evrope.

Kardelj je predvsem ugotovil, da streme angleški, ameriški, in francoski načrti za tem, da bi se čim bolj omejile pravice samouprave tržaškega prebivalstva in da bi se nasprotno čim bolj povečala oblast guvernerja. Tako bi postala ona velesila, ki bi imela na guvernerja največji vpliv popolen gospodar Trsta. Jasno je, da nima tak statut ničesar skupnega z demokracijo, temveč se uvaja sistem, kakršnega uporabljajo v kolonialnih in polkolonialnih deželah. Ta sistem uvajajo v pokrajini s civiliziranim prebivalstvom in visoko kulturo.

Nasprotno pa temelji sovjetski predlog na čim večji samoupravi krajevnega prebivalstva, guverner pa bi bil samo čuvar internacionalnega statuta. Ker je ta statut res demokratičen, bi ga Jugoslavija mogla sprejeti kot temelj za ureditev notranjih odnosov na področju Trsta. Toda jugoslovansko stališče se razlikuje tudi od tega načrta, ker je neobhodno potrebno, da se svobodno ozemlje poveže z Jugoslavijo. Po jugoslovanskem mnenju ni potreben guverner Združenih narodov, temveč bi samo visoki komisar te organizacije nadziral izvajanje internacionalnega statuta. Vso zakonodajno in upravno oblast bi imela krajevna skupščina, ki bi tudi določila izvršne organe, ki bi bili njej odgovorni. Poleg tega bi moral zastopati pravice Jugoslavije, ki bi nastale iz pogodbe o realni uniji v Trstu, zastopnik Jugoslavije.

Italija je dolžna plačati strahotne posledice svoje imperialistične politike

V kratkem bo pričel odbor za gospodarska vprašanja mirovne pogodbe z Italijo razpravljati o reparacijah. Znano je, da zahteva Jugoslavija odškodnino za škodo, ki so jo povzročile italijanske okupacijske čete na jugoslovanskih tleh. Ta škoda je tako ogromna, da je jasno, da Italija vsega ne more povrniti, vendar pa stoji Jugoslavija na stališču, da mora vsekakor vsaj delno plačati odškodnino za zlo, ki ga je povzročila.

O jugoslovanskem stališču glede vprašanja reparacij je podal član jugoslovanske delegacije in minister za industrijo v zvezni vladi FLRJ Boris Kidrič dopisniku lista »New York Herald Tribune« izjavo, v kateri pravi med drugim:

»Načrt mirovne pogodbe z Italijo prepušča mirovni konferenci sklepanje o reparacijskih zahtevah Jugoslavije, Francije, Grčije, Albanije in Abesinije. Kadar govorimo o jugoslovanskih reparacijskih zatevah, nam mora biti predvsem jasno, da je bila Jugoslavija v drugi svetovni vojni glavna žrtev italijanskega napada in da je tudi nosila glavno breme vojne z Italijo. Po podatkih jugoslovanske državne komisije za vojno škodo znaša škoda, ki so jo povzročili Jugoslaviji italijanski okupatorji 9 milijard 849 milijonov 897.288 ameriških dolarjev. Ti podatki ne obsegajo škode, ki je bila povzročena hrvatskemu in slovenskemu prebival-

(Nadaljevanje na 2. str.)

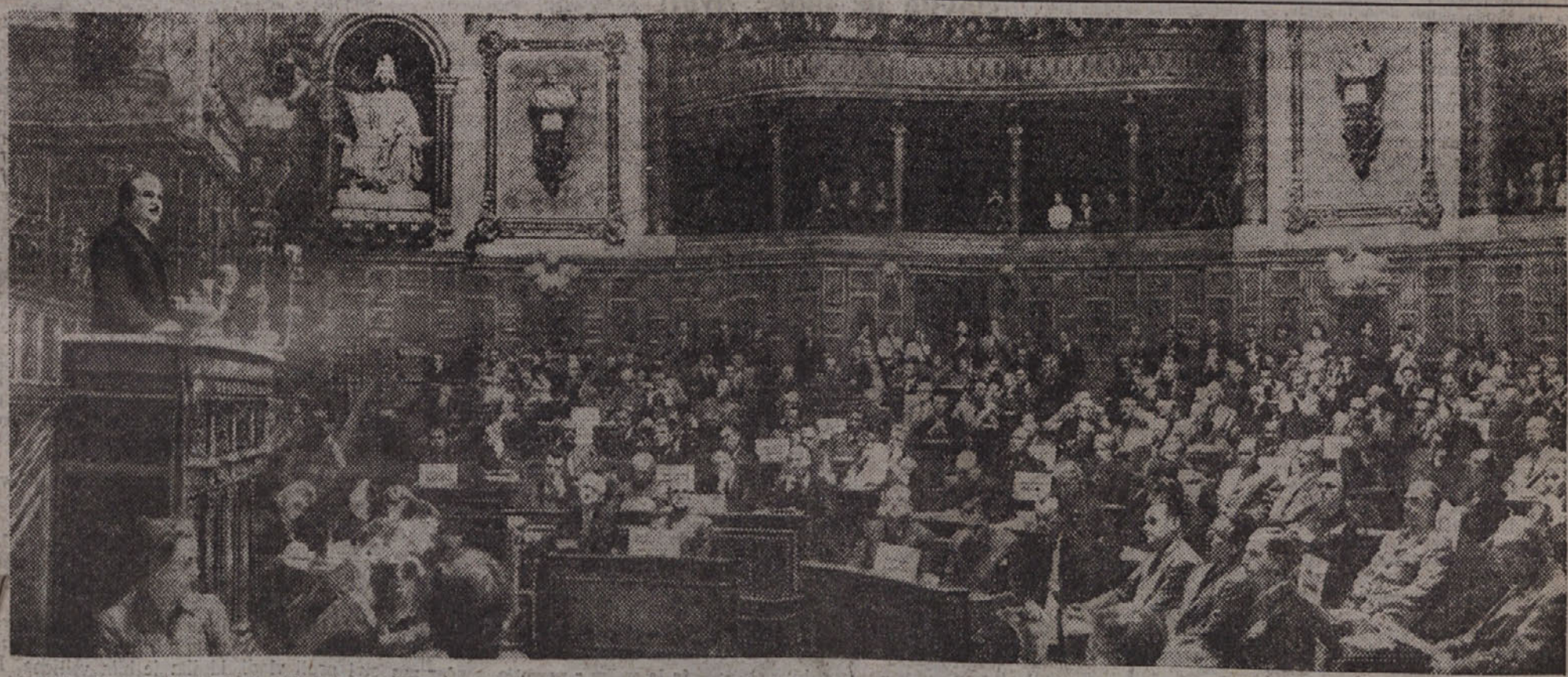

POGLED V DVORANO V LUKSEMBURŠKI PALAČI MED GOVOROM VODJE SOVJETSKE DELEGACIJE MOLOTOVA. DESNO V PRVI VRSTI SEDE ČLANI JUGOSLOVANSKE DELEGACIJE, VODJA KARDELJ IN DELEGAT BAKARIČ

Čitajte - sodite!

Glasniki ljudstva

PRIMORSKI DNEVNIK

Spričo socialne funkcije tržaške industrije (na polnem obratovanju tržaške industrije je zainteresirana pretežna večina tukajšnjega prebivalstva, ki bi s predlogom o internacionalizaciji bila izpostavljena brezposelnosti, bedi in izseljevanju) je razkosanje gospodarske enote Trst - Tržič in njena ločitev od prirodnega gospodarskega zaledja Jugoslavije zločin ne samo z gospodarskega stališča, ampak prav tako tudi s človečanskega in pravnega vidika.

V interesu miru prav tako kakor v interesu prirodnega gospodarskega razvoja in ustvarjanja pogojev za razvoj in bodočo blaginjo je, da se ustvarijo v bodočem svetu prirodna in skladna gospodarska področja v zemljepisnem in državnopravnem pogledu. Takšno enotno področje je Julijska krajina s Trstom v okviru njenega jugoslovanskega zaledja.

Ustvaritev skladnega gospodarskeskega področja — to je v interesu življenskega obstoja prebivalstva Trsta in zaledja, v interesu splošnih ljudskih teženj, blaginje in miru — proti sebečnim interesom finančnih sil, ki so doslej iz ozadja upravljale naše življenje in usodo.

IL LAVORATORE

»Il Lavoratore« piše pod naslovom »Dejanska sokrivda« o orožju, ki so ga našli v Tržiču.

... zadržanje policije in ZVU v vsej stvari je povzročilo zgražanje ljudstva. Naj se torej nihče ne čudi, da listi kakor »Voče libera« ne posvečajo niti vrstice »tako malo važnim dogodkom. Misli se, da je taka molčečnost zainteresirana in pomeni sokrivdo. Kako pa naj se razlaga dejstvo, da informacijski organi ZVU, ki so se tolikokrat oroglasili za nepristranske in ki jih za take smatrajo številni naivneži, niso niti najmanje omenili odkritja 25.000 nabojev za strojnice, orožja in vsakovrstnega streliva ...

Tako zadržanje zaskrblja antifašiste. Nihče ni namreč pozabil vidnih poročil NNU, ki so jih objavili v vseh listih in oddajali po radiu, ko je šlo le za navadne sekire in namišljene fračt, najdene v kakem kulturnem krožku ...

BREZ KRINKE . . .

»Torej, dokler je čas, dokler imamo možnost preprečiti tak poizkus ... reagirajmo, stvorimo v Italiji znatno protikomunistično fronto ...! Proglasimo komunistično stranko izven zakona, za sovražnika Domovine, rešimo Italijo!«

Mislite, da je ta stavek vzet iz kakega italijanskega časopisa iz dobe, ko se je pripravljal fašizem, da se polasti oblasti? Ne! Ta poziv berete v zadnji številki »Il lunedi«, ponedeljskega priveska »Voce libera« (19. avgusta 1946.)

Mogoče je kdaj kak nepoučen pripadnik zavezniških okupacijskih sil res mislil, ko so naši časopisi in naše ljudske organizacije opozarjali zavezniško oblast na prebujajoči se fašizem, da pretiravamo, da tu ne more biti govora o kakem obnavljajočem se fašizmu, marveč da so to le različna mišljenja nasprotujočih se strank. Da so gotova dejanja, kot pretepanje antifašistov po ulicah, napadi na sedeže ljudskih ustanov, njihovo demoliranje in izropanje, požiganje slovenskih knjigaren in knjig, le izraz južnjaškega temperamenta. Za nas, ki smo vsa ta divjaštva in podobne razbesnelosti spoznali že pred 25 leti in to na lastni koži, pač ni moglo biti dvoma, da se tu v zgodovini ponavlja isti pojav, da so tu iste sile na delu, ki so pripravljene storiti vse, samo da zadušijo ljudsko voljo, da izstresejo svoj gnev nad Slovenci in vsem delavnim ljudstvom, ter da za vsako ceno ohranijo in še okrepijo svoje pozicije. Naše ljudstvo, tržaški delavci in vsi oni, ki so bili pod fašizmom kdaj preganjani in teptani, so z instinktom, ki ga je izostrila izkušnja, z lahkoto takoj identificirali dobro znana znamenja, po katerih se je že nekoč začel pojavljati fašizem. Zavezniška oblast nam ni verjela ali se je vsaj delala tako. Zato je moralo biti ljudstvo samo tem bolj budno. Zadnja odkritja orožja fašističnih reakcionarjev v Tržiču so sto po sto potrdila opravičenost take opreznosti. In zavezniška oblast? Šele na zahtevo ljudstva, ki je samo vršilo posel detektiva, je izvršilo nekaj zelo nepopolnih preiskav in zaplenili orožje, ki so ga sovražniki ljudstva kopičili za svoje temne nagone.

Članek, iz katerega smo navedli uvodni citat, ne dopušča nobenih dvomov, v kakšne svrhe bi sovražniki ljudstva potrebovali orožje. Postaviti izvoljene zastopnike ljudstva, postaviti ljudske ustanove izven zakona in potem udariti po njih! Če je kakšen nepoučen in lahkoveren pripadnik zavezniške okupacijske oblasti še dvomil v našo indentifikacijo zločinskega početja CLN-ovskih band z na novo prebujajočim se fašizmom, mu je zdaj podal »Il lunedi« v svoji najnovejši številki dokaz črno na belem! In če mu še ni dovolj, naj si prebere uvodni članek v isti številki, v katerem pravi podpisani avtor:» ... odobravamo De Gasperijevo stališče, da se odloži odločitev o naši usodi do tistega dne, ko bodo gotove pozicije bolje razčiščene.« To se pravi, ko bodo ljudski voditelji in ljudske ustanove izven zakona, ko bo dovolj nakopičenega orožja za udar, da se vspostavijo njihove stare kontinentalne meje, »ki so bile končno naše naravne in zgodovinske meje, končno dosežene z zadnjo vojno Preporoda 1918.« (Isti uvodnik). To pomeni, da se ta gospoda ni iz zadnje vojne ničesar naučila, da hlepi spet po osvojitvi tretjine slovenske zemlje in tlačenju tretjine slovenskega naroda, po odskočni deski za svoj prodor na Balkan, skratka, po obnovitvi svojega starega imperialističnega sna po gospodstvu nad Balkanom.

Za nas zgorajšnje ugotovitve pač niso nič novega, ali vemo: volk dlako menja,nravi pa ne! Toda veseli nas, da je zdaj privesek CLN-ovskega glasila odložil krinko in izrekel jasno besedo, ki potrjuje kot najboljši avtentični glasnik CLN-ovskih nakan vse naše dosedajšnje trditve, ugotovitve in opomine o prerajajočem in prebujajočem se fašizmu: »Postavite ljudske ustanove in njihove voditelje izven zakona! Vi v Parizu dosezite, da bo odložena odločitev o naši usodi do tistega dne, ko bomo pripravljeni na udar. Istra, Reka, Dalmacija, Slovensko Primorje vse tja do Triglava so naše naravne in zgodovinske meje! Slišimo in vemo: Zato zbirate orožje in ga prevažate sem čez Sočo. Zato požigate in razbijate naše domove. Toda, gospodje pri CLN! Naše ljudstvo je budno. Naše ljudstvo ima izkušnje in iz njih pozna vaše nakane! Naše ljudstvo je enotno in neprestano na straži pred vašimi zločinskimi naklepi. Niti se ne bo pustil italijanski delavec več vreči izven zakona, kot ste ga vrgli pred 25 leti, niti si ne bo pustilo slovensko ljudstvo, ojekleneto v narodno osvobodilni vojni, več od vas strojiti kožo! Niste se spametovali in težko verujemo, da se kdaj boste, ker vas predobro poznamo! Toda danes ne verujemo več niti vašim obljubam, niti se ne bojimo več vašega biča. Ker vemo, da so z nami vsi naši bratje onstran meje, da so z nami vsi pošteno misleči ljudje na svetu, ker vemo, da se borimo za pravično stvar in da bo končno zmagala pravica!

dr. Vl. B.

Najdeno Mussolinijevo truplo

Kakor poroča „Ansa", je frančiškan Alberto iz samostana „Angelicum", izročil milanskemu kvestorju dr. Agnesini in šefu političnega urada dr. Angillottiju truplo Benita Mussolinija, ki je bilo zaprto v zaboju ovitem v dve gumirani vreči, v omari v zidu neke celice.

Prior samostana oče Lamberto je izjavil, da je sprejel truplo v začasno hrambo od očeta Alberta in od neke druge osebe, ki pa je ni poznal in o kateri menijo, da je znani „Franco", edini sodelavec pri ugrabitvi, ki ga doslej še niso aretirali.

Načrt za izdajanje znanstvenih del

Predsedstvo akademije znanosti ZSSR je odobrilo načrt za izdajanje znanstvenih del v letu 1946, in izdelalo načrt za tiskanje del v bodočih petih letih. Predsednik Akademije znanosti Vavilov je rekel dopisniku Tass-a, da bo načrt za tiskanje znanstvene literature v letu 1946. dva in polkratno prekosil lanski načrt.

Po načrtu je predvidena objava več kakor 700 knjig, ki bodo imele 200.000 tiskanih strani. Načrt obsega dela največjih ruskih znanstvenikov: Mendeljevega, Čebiševa, Pavlova, Krilova, Komarova in drugih, prav tako pa tudi klasična dela ruske in tuje literature. Mnoge nove knjige razpravljajo o političnih, socialnih in jezikovnih problemih. Prvi zvezek »Zgodovine ruske umetnosti«, v katerem je govora o umetnosti stare Rusije, bo natiskan leta 1946. Zgodovinski institut Akademije znanosti pripravlja za tisk »Zgodovino ruske kulture«, pripravljajo pa tudi izdajo zgodovine angleške, francoske in ameriške književnosti. V letu 1946. bodo izdajali instituti Akademje znanosti za znanstvena raziskovanja 46 časopisov.

Z mirovne konference

Nadaljevanje s 1. strani

stvu v Julijski Krajini in ki znaša 1.100,000.000 ameriških dolarjev.«

Boris Kidrič je nadalje poudaril, da je napačno mnenje, da je vsa ta škoda samo delo fašistov, kajti italijanske napadalne težnje so se pojavljale v vsem razdobju med prvo in drugo svetovno vojno. Italija ima moralno dolžnost, da popravi strahovite posledice svoje imperialistične politike. Prav tako ni resnična trditev, da Italija ni sposobna povrniti škode, ki jo je povzročila. Zakaj bi bila Italija sposobna prenašati ogromne okupacijske stroške v korist Britanije in ZDA, ne bi pa bila sposobna povrniti škode največjemu oškodovancu — Jugoslaviji. Jugoslavija je izgubila v vojni več kakor 40% svojega predvojnega bogastva, nasprotno pa je Italija izšla iz vojne s skoro nezmanjšano zmogljivostjo svoje industrije.

V zaključku je Boris Kidrič poudaril: »Jugoslavija zahteva reparacije v znesku 1.300,000.000 dolarjev. Ta vsota ni v nikakršnem razmerju z dejansko škodo in je zato tem bolj upravičena in ima toliko bolj trdno moralno podlago. Če te vsote ne bi priznali Jugoslaviji, bi to pomenilo postaviti na glavo vsa moralna načela, za katera so šli svobodoljubni narodi v vojno. Jugoslavija odločno od klanja vse take namene in poskuse.«

Zasedanje plenuma mirovne konference je bilo odgodeno, da bi se ga lahko udeležile delegacije držav, ki so bile zadnjič naknadno povabljene na konferenco Te države so: Albanija, Mehika, Kuba in Egipt. Svoje mnenje pa bosta po sklepu konference podala tudi Iran in Avstrija.

Tudi De Gasperi je našega mnenja...: Trst brez Jugoslavije ne more živeti

De Gasperi je, ko je bil v Parizu zaslišan kot predstavnik premagane sovražne države, izjavil, da izvira njegov protest proti načrtu, ki so ga sprejeli štirje veliki o Trstu, iz globokega nezaupanja, da bi ta predstavljal kakršnokoli garancijo za življenjske zmožnosti nove državice. Torej se je le srečal s pametjo, vendar mu imperialistični duh ne da odkrite besede: Trst potrebuje Jugoslavijo

Doma in po svetu

Na Madžarskem so odkrili ilegalno fašistično organizacijo, ki je že od meseca septembra minulega leta pod vodstvom študenta Mihala trosila lepake, s katerimi je pozivala svoje pristaše na oboroženo vstajo.

Ta organizacija je nadaljevala svojo dejavnost s falzificiranjem dovolilnic zavezniške kontrolne komisije, s katerimi so gotove osebe odhajale v inozemstvo.

Med Sovjetsko zvezo in Uragvajem je bila podpisana pogodba o prijateljstvu, trgovini in pomorskemu prometu. Časopis „El Popular" piše, da je uragvajsko ljudstvo to pogodbo sprejelo z velikim veseljem.

V Braziliji je dovoljen uvoz živil zaradi težkega prehrambenega položaja. Brazilska vlada je izdala uredbo o svobodnem uvozu vse življenskih potrebščin v Brazilijo, brez kakršnekoli carine. Ta ukrep je posledica težkega položaja v pogledu prehrane, ki se vsak dan slabša.

V Združenih državah Amerike so izdali prvo serijo knjig „Zarota in napadi nacistov". Dokumentarne dokaze je zbralo britansko in ameriško tožilstvo na Nirnberškem procesu.

V tovarni za destilacijo premoga v Brixellesu v Belgiji je izbruhnila stavka zaradi dnevnih plač. Po šestih dneh se je stavka končala, ko so ugodili delavskim zahtevam.

Južnoafriška policija je napadla stavkujoče delavce v rudniku zlata. Po vesti agencije Reuter, je oddelek policije vdrl v okno rudnika Nidel v področju rudnikov zlata v južnoafriški uniji in napadel stavkujoče z namenom, da bi jih prisilil k delu. Ob tej priliki je prišlo do težke borbe pod zemljo in policiji se je posrečilo, da je s silo odgnala delavce na površje.

Britansko vojaško sodišče v Haifi je obsodilo na smrt 18 židovskih mladincev. Reuter poroča, da je britansko vojaško sodišče obsodilo na smrt 18 židovskih mladincev, ki so bili obtoženi, da so 18. junija sodelovali pri napadu na železniške delavnice v Haifi. Štiri židovske mladinke so obsojene na dosmrtno ječo.

Moskovski patriarh Aleksej, odlikovan z redom zastave dela. Prezidij Vrhovnega Sovjeta ZSSR, je izdal ukaz o odlikovanju patriarha Moskve in vse Rusije, Alekseja z redom rdeče zastave dela za zasluge pri organiziranju rodoljubnega dela za časa velike domovinske vojne.

Demonstracije proti Francu v New Yorku. Predstavniki 29 delavskih, cerkvenih in drugih organizacij so priredili demonstracije v znak protesta proti Francovemu režimu v Španiji z zahtevo, naj ZDA prekineje diplomatske odnošaje s Francovo Španijo.

Monarhisti v Grčiji se pripravljajo na potvorbo plebiscita, je izjavil vodja napredne republikanske stranke Kafandaris. Plebiscita ni mogoče izvesti pravilno, če so volilni imeniki ponarejeni in državni aparat v rokah monarhistov. Grška vlada se pripravlja, da ponovi lažni plebiscit iz leta 1935.

V Grčiji so ustrelili 9 znanih borcev proti fašizmu v mestu Kilkisu.

EAM je poslal ministru za notranje zadeve poslanico, kjer zahteva, da se ukinejo vladna preka sodišča, smrtne kazni in deportacije demokratov.

V Indoneziji so svečano proslavili prvo obletnico indonezijske republike. Po velikih mestih na Javi so bile manifestacije in mitingi z geslom: „Vsi v obrambo republike!" „Krepite enotnost Indonezijcev!"

V Indoneziji se nadaljujejo spopadi med anglo-holandskimi četami in Indonezijci.

Hudi spopadi v Kalkuti. Na proslavi „Dneva direktne akcije" je prišlo do težkih spopadov med muslimani in policijo. 200 je bilo mrtvih, ranjenih pa 1000.

V Novem Delhiju je preko 20.000 demostrantov zahtevalo nastop z vsemi sredstvi proti vladi, ki jim je bila vsiljena. Demostranti so pozivali muslimansko prebivalstvo naj bo pripravljeno za borbo.

Reuter poroča, da je policija večkrat streljala na demonstrante.

DOKUMENTARNI FILM

„Julijska krajina"

Filmski operater na delu...

V tistih dneh, ko je potovala skozi Ljubljano jugoslovanska delegacija na mirovno konferenco v Pariz, so vrteli v Ljubljani dokumentarni film „Julijska krajina". Vsak večer se je zbrala množica ljudi na Aleksandrovi cesti, kjer so gledali na prostem film, ki prikazuje del herojskih naporov primorskega ljudstva za svojo stvar. In pri vsaki predstavi so gledalci manifestirali za priključitev Trsta in vse Julijske krajine k Jugoslaviji, vsak večer si slišal vzklike: „Svobodo primorskemu ljudstvu!"

Zgodovina priča, da je zmaga naša.

Dokumentarni film Julijska krajina prikazuje več stoletno borbo narodov Julijske krajine proti tujim zasužnjevalcem. Ta zemlja, od vrha Triglava do rta Kamenjaka, do Rečine in preko Soče je polna starih spomenikov slovanske kulture; zemlja, na kateri so se prvobitni narodi od naselitve pa do danes upirali potujčevanju in izkoriščanju. Na tej zemlji so ostali Slovenci in Hrvati do danes v absolutni večini vkljub stoletnemu pritisku tujcev.

V coni A vidiš policijo povsod

Pestra je dežela sonca in vinogradov, cvetočih češenj in golih kraških planot ter čudovite lepe obale, dežela, kjer je med ljudstvom ostal v spominu slovanski ban Dragonja in istrski velikan Veli Joža. Takrat ko se je Veli Joža naveličal biti suženj, je z ogromnim hrastom pometal tujce iz Istre in se tako osvobodil.

Kulturni in trgovski stiki z zaledjem te dežele segajo daleč nazaj v zgodovino. V Beramu je ohranjen stari napis v glagolici, slovenski reformator Primož Trubar je širil svoje nauke v slovenskem jeziku med slovenskim prebivalstvom Trsta in Gorice. Skupno s Stepanom Konzulom Istraninom ter Antonom Dalmatinom je organiziral tiskanje knjig v slovenskem jeziku. V Gorici je ohranjena freska iz 18. soletja: „Kmetski upor," delo slovenskega slikarja Vojmira Kosa iz Gorice. Ohranjene so tudi freske Antona Čebeja, ki je bil rojen v Ajdovščini v 18. stoletju.

Kam bolj zgovorne priče slovenstva te dežele.

Kje je pravična meja?

Na platnu se pokaže slikovita dolina reke Soče in takoj za njo pa Giuseppe Mazzini, italijanski revolucionar. In takrat govori napovedovalec besede Mazzinija: „Zabodite konico šestila v Parmo, opišite polkrog preko Alp in vrh, ki doseže ustje Soče, vam opiše mejo, katero vam je Bog dal. Do nje govorijo in razumejo italijansko, preko nje nimate nobene pravice več."

In v resnici se meja, kakor jo je postavil Italijanom Mazzini, dosleden borec za italijansko nacionalno ujedinjenje, ujema z etnično mejo, kakršna bi bila pravična rešitev razmejitve med Italijo in Jugoslavijo.

Leta 1918. — 1941.

Po tajnem londonskem dogovoru l. 1915. je Italija dobila kot plačilo za vstop v vojno na strani zaveznikov del ozemlja, ki je pripadal Jugoslovanom. Po končani vojni je po Rapallski pogodbi prišla vsa Julijska krajina pod Italijo. Za narode Julijske krajine je nastopila doba strahovitega terorja. Zaprli so vse slovenske šole, začeli so poitalijančevati slovenska imena, zapirati so začeli kulturna društva, zažigati slovenske stavbe in knjige, preganjati in ubijati ljudi.

Narodi so se začeli upirati. V Labinju so l. 1929. ustanovili labinjsko republiko, katero so italijanski imperialisti uničili v težki borbi, s kazenskimi ekspedicijami. Leta 1929. je bil ustreljen Vladimir Gortan, prvoboritelj za osvobojenje Julijske krajine izpod italijanskega imperializma. Leta 1930. so padle bazoviške žrtve. Vsako leto se vedno bolj množe smrtne obsodbe in polnijo zapori ter koncentracijska taborišča. Leta 1941. je specialni fašistični tribunal iz Rima obsodil 72 borcev proti fašizmu. Pino Tomažič s štirimi svojimi tovariši so bili ustreljeni.

„Si ammazza troppo poco."

Po napadu fašistične Italije na Jugoslavijo, se prične šele pravi narodni pokolj brez krinke in prikrivanja. Najbolj značilna je pripomba generala Robottija, ki jo je lastnoročno napisal na uradnem poročilu o streljanju Slovencev: „Si ammazza troppo poco". Posledica fašističnega divjanja je sledeča: V Julijski krajini je bilo 48.000 mrtvih, 7000 invalidov, 95.460 interniranih in 19.357 popolnoma uničenih stavb.

Svoboda!

1. maj 1945.

Na poziv maršala Tita so se narodi Julijske krajine z orožjem začeli upirati okupatorju. 16. marca 1942. so v okolici Gorice osnovali prvi partizanski odred. Leta 1943. se je po kapitulaciji Italije vse ljudstvo dvignilo k uporu in skoro vsa Julijska krajina je bila pod kontrolo partizanskih sil.

V splošni ofenzivi na hitlerjevsko Nemčijo so edinice jugoslovanske armije osvobodile vso Julijsko krajino, prvega maja pa je bil osvobojen Trst. Prvikrat po dolgih desetletjih trpljenja so zaplapolale po vsej Julijski krajini zastave s peterokrako zvezdo, simbol svobode in miru.

12. junij 1945.

Krivice, ki so jo doživeli narodi Julijske krajine ta dan, ne bodo pozabili nikoli. Na zahtevo Velike Britanije in ZDA (zaveznikov)' so se, ko je bil potreben naš boj, morale edinice jugoslovanske Armade, umakniti iz Trsta in nekaterih predelov Primorja. S to zahtevo je bilo težko ogoljufano primorsko ljudstvo in težko prizadeti interesi jugoslovanskih narodov, toda maršal Tito je podpisal vojaški sporazum, *ker je hotel obdržati prijateljske odnose z zavezniki in ohraniti mir v Evropi.*

Novi jarem

Julijska krajina je bila razdeljena v cono A in B. V coni A, ki je ostala pod angloamerikansko upravo so razpustili narodno-osvobodilne odbore, prvo demokratično pridobitev po 25. letih fašizma; v veljavi so pa ostali stari fašistični zakoni. Narodi Julijske krajine v coni A, Slovenci, Hrvati in Italijani so bili prisiljeni na nov boj za svoje pravice. V terorju in najtežjih prilikah izražajo svoje želje in zahteve po priključitvi k Jugoslaviji.

Prihod medzavezniške komisije

Prihod komisije je izzval pravi narodni plebiscit za priključitev k Jugoslaviji. Napisi po hišah in gričih ter obcestnih kamnih, tisoči slavolokov in ljudski tabori, so izražali željo večine ljudstva.

Ve tem delu filma prikazujejo potovanje komisije po Julijski krajini. Tu človek šele resnično občuti razliko v upravi cone A in B.

Z dnevi herojskih naporov našega ljudstva za dosego svobode, se film konča. Mimo gledalcev je šla bežno zgodovina malega naroda, zgodovina slovenskega ljudstva, ki ga je pred 1300 leti usoda naselila na obalo Jadrana, zgodovina, ki mu je naklonila nesrečne dni življenja in vendar zgodovina polna dokazov, da se to ljudstvo pred ničemer ni dalo streti in uničiti in se tudi ne bo.

Sedanjost je porok za to!

S filmom „Julijska krajina", je zopet nekaj resnice prodrlo v svet.

Film je bil sinhroniziran tudi v francoščino in so ga predvajali štirim zunanjim ministrom in mnogim drugim političnim osebnostim, ki so se takrat nahajali v Parizu.

Film je dokaz množičnega razpoloženja narodov Julijske krajine, kaže ogromne množice ljudstva, ki hoče biti na svoji zemlji svoj gospodar v okviru njegove napredne domovine — Jugoslavije.

Žan

Ljudstvo se pripravlja na sprejem komisije

Zastava svobode nad Trstom

Čitajte - sodite!

Okupacijska oblast...

Kako je del tržaškega tiska (dva zaradi nepristranosti, eden pa zaradi varovanja „italijanstva") poročal o odkritju ogromnih količin orož ja pri italijanskih fašistih v Tržiču: (do 20. VIII. 1946)

Giornale Alleato

Psssst ...!?

Glas zaveznikov

Psssst ...!?

in fašisti...

La Voce libera

Psssst ...!?

PALESTINA

BORBA DVEH NARODOV V SENCI ANGLEŠKEGA IMPERIALIZMA

Palestina je dežela, ki ima zelo staro in burno zgodovino. Tudi danes se o njej mnogo govori, ker se tam bije usodna borba proti anglosaškemu imperializmu.

Pred davnimi stoletji je bila ta dežela zibelka židovskega naroda. Toda ko je padla pod rimsko oblast in ko so se leta 66 po Kristusu židje tej oblasti uprli, je bil Jeruzalem porušen do tal in prebivalstvo se je začelo seliti v svet. Leta 600 so jo naseli li Arabci, ki še danes sestavljajo večino njenega prebivalstva. Do leta 1917. je bila Palestina pod turško oblastjo. Tedaj so jo osvojili Angleži in jo držijo še danes kot važno postojanko svojega imperija. Odkar je postala Palestina angleški mandat, so se začeli židje vračati v svojo pradomovino. Danes ima Palestina od 1,700.000 prebivalcev že pol milijona židov.

I. Anglija podpira Žide

V drugi polovici 19. stoletja je nastalo med židi vsega sveta tako imenovano sionistično gibanje (Sion je hebrejsko ime Jeruzalema). Cilj tega gibanja je, da postane Palestina zopet središče židovskega narodnega življenja.

Anglija je to težnjo podpirala, ker je računala, da bo židovski element v Palestini močna opora v njeni imperialistični politiki na srednjem Vzhodu. Zaradi tega je l. 1917 zunanji minister Balfour objavil izjavo, ki je poznana kot Balfourjeva deklaricija, v kateri obljublja židovskemu narodu, da bo Anglija podpirala njegovo naseljevanje v Palestini in pomagala ustanoviti židovsko nacionalno središče v tej deželi. Ta izjava je bila seveda zelo previdna in nejasna. židovske nacionalistični krogi so jo tolmačili kot obljubo, da bo Anglija podpirala ustanovitev židovske države v Palestini. Arabci pa so jo pojmovali samo kot garancijo za žide, da se smejo naseliti v Palestini, toda samo kot tujci in ne proti interesom domačega arabskega prebivalstva. Zaradi tega so se vneli že ob prvi naselitvi židov, leta 1926. krvavi spopadi v Jeruzalemu in Jafi.

Anglija pa je vztrajala še naprej v svoji nejasni politiki in je deklaracijo uporabljala tako, kakor so ji trenutno ukazovale politične okolnosti.

II. Anglija med Arabci in Židi

židovsko prebivalstvo v Palestini je stalno naraščalo. Leta 1922. jih je bilo 83.000, leta 1931. 175.000, ter so leta 1944. dosegli več kot pol milijona. Palestina je dobila pečat nove, moderno urejene dežele; židje so se naselili v mesta, posebno v moderno urejeno gospodarsko središče Tel Aviv, ki je popolnoma židovsko. Nastala je bogata industrija, posebno živil, mila in kemičnih izdelkov. Na deželi, posebno na planjavi ob Sredozemskem morju, so nastale številne poljedelske kolonije. Mnoge med njimi so urejene po socialističnih zadružnih načelih. Zaradi vztrajnosti in iznajdljivosti ter gospodarske sposobnosti židovskega naroda, bi Palestina postala kmalu bogata dežela, ko bi ne bilo težke politične borbe, ki jo podpihuje angleški imperializem.

Jasno je, da so uspehi židovske naselitve vzbudili nezadovoljstvo v krajih arabskih veleposetnikov, ki so z lahkoto pridobili arabske kmečke mase za borbo proti židom, v imenu arabskega nacionalizma. Te mase so še na nizki kulturni stopnji in ne razumejo, da bi jim sodelovanje z demokratičnim delom sionističnega gibanja prineslo boljše življenje, predvsem pa osvoboditev od skupnega sovražnika, angleškega gospostva nad Palestino.

Leta 1929. je prišlo do novih krvavih napadov na žide in njihova imetja. Anglija se je tedaj postavila na stran Arabcev in je napovedala omejitev priseljevanja židov. Toda kmalu je to preklicala in se je znova postavila na židovsko stran. To nihanje med židi in Arabci, podpiranje enkrat enih in drugič drugih, da bi s tem izigrala ene in druge, je značilna poteza angleške politike zadnje dobe.

Pred drugo svetovno vojno je dosegla borba v Palestini vrhunec leta 1936. ko so se Arabci uprli angleški politiki. Zahtevali so ukinitev priseljevanja, prepoved prodaje zemlje židovskemu prebivalstvu in sestavitev predstavniške narodne vlade. Neredi so bili tako težki, da so morali Angleži poklicati v deželo nove čete. Anglija je tedaj sestavila načrtno razdelitev Palestine na tri države: židovsko ob morju, arabsko v zaledju in britanski mandat. Toda židje so se uprli poizkusu, da bi razbili enotnost Palestine. Arabci pa sploh niso odgovorili na ta predlog in so nadaljevali terористično borbo. Anglija je tedaj razpustila vse arabske politične organizacije in je internirala vse njihove politične voditelje.

III. Anglija podpira Arabce

Po dveh letih neredov je Anglija sklicala v začetku leta 1939. konferenco arabskih in židovskih predstavnikov v Londonu. Ker ni prišlo do nobenih uspehov je sestavila nov načrt, po katerem naj bi postala Palestina po 10 letih samostojna država, v kateri bi židje imeli eno tretjino prebivalstva. židje so protestirali proti temu predlogu, toda vzlic temu je Anglija začela izvajati novo politiko, sedaj obrnjeno proti židom. Omejila je priseljevanje. Med vojno je celo prepovedala izkrcavanje židovskih beguncev iz okupiranih držav Evrope in je internirala vse tiste, ki so se vzlic angleški blokadi uspeli prebiti do Palestine.

Danes vztrnja Anglija na svojem protižidovskem stališču. Težave, na katere je naletela v svoji imperialistični politiki na Srednjem Vzhodu in v Indiji, zahtevajo, da si pridobi simpatije med Arabci in muslimanskim življem sploh. Zaradi tega je njena sedanja politika filoarabska. židje pa so stopili v ofenzivo in se borijo z legalnimi sredstvi potom »židovske agencije« ter z oboroženo akcijo raznih vojaških obrambnih organizacij, ki so se dolgo pripravljale na odločilni trenutek.

Angleška vojska je v zadnjih tednih izvedla obširne operacije, posebno v poljedelskih kolektivih in je odkrila velike količine orožja. Toda židovskega odporniškega gibanja ni zadela v živo. Eksplozija v hotelu Kralj David v Jeruzalemu, ki je pokopala pod ruševinami številne člane angleškega štaba za Palestino, masovni štrajki, številne aretacije, obsedno stanje v raznih krajih dežele, vse to kaže, da borba še davno ni končana.

Vsa zgodovina Palestine, odkar je postala mandat Anglije, pa jasno dokazuje, da ne more biti miru, dokler ga kroti tuja sila, ki gleda samo na svoje imperialistične interese.

V luki Hajfe, kamor priteka po ceveh nafta iz Iraka so včlanjeni v skupni sindikat »Istadrut« delavci židovske in arabske narodnosti. Organizacija izdaja tudi časopis v arabskem jeziku. To zbližanje delovnih mas obeh narodov, ki živijo na skupni zemlji, je edini porok resničnega miru. Samo po tej poti bo Palestina dosegla svobodo.

dr. M. K.

Osnovni pojmi ljubiteljem zvezd

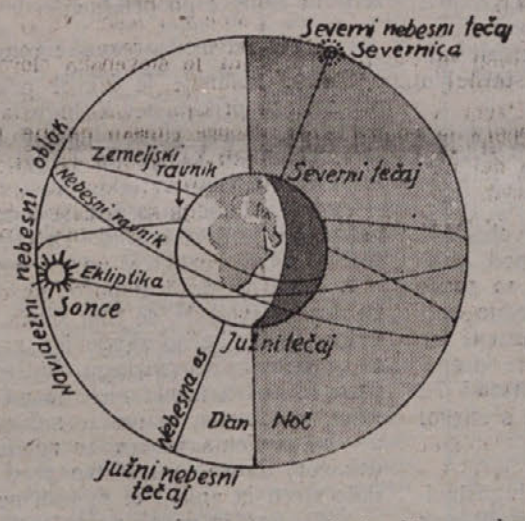

V primeri z velikánsko prirodo, ki nas obdaja, smo mi ljudje silno majcena bitja. Ni čudno torej, da nas naši čuti mnogokrat motijo. Tako se nam zdi n. pr. če gledamo z Zemlje, posebno z ravnine ali morja, da stojimo na veliki plošči, nad katero se kakor steklena obla razprostira nebo. To pa je seveda zmota in razmeroma pozno je človek šele spoznal, da je naša Zemlja le drobceno okroglo telo, zvezda med milijoni in milijoni drugih večjih zvezd v neizmernem vesoljstvu In ta navidezni nebesni oblok je tudi zmota. Ni polkrogla kakor se nam zdi, ki se navidezno dotika obzora, ampak obdaja našo Zemljo na vseh straneh. Pa naj gremo na severni ali na južni tečaj, v Azijo ali v Avstralijo, na Atlantski ali Tihi ocean, povsod bomo gledali z Zemlje v neizmerne globine svetovnega prostora, v katerem se giblje naša Zemlja in njene neštevilne sestre, zvezde.

Naša Zemlja seveda ne miruje v tem svojem silnem domu, ampak se vrti. V 24. urah se zavrti enkrat okoli svoje osi in tako v tem času pokaže zdaj eno, zdaj drugo stran svojemu očetu Soncu ter na ta način povzroča dan in noč. Iz svetovnega prostora bi se nam Zemlja pokazala kot temno telo. Že davno je izgubila svojo svetlobo in je potemnela, le v svojem osrčju je še vroča. Zato pa bi se nam pokazala v svetovnem prostoru je na tisti strani, kjer jo osvetljuje Sonce, njen oče. Zemlja je planet, ki se je rodila iz Sonca, ko se je od njega na še ne popolnoma pojasnjen način odtrgála ogromna množina žarečega plina. Ta plin se je zgostil v telesa, ki sedaj krožijo okoli Sonca. Devet je planetov: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter (največji), Saturn, Uran, Neptun in daljni Pluton. K tem pripadajo še mnogotere Lune, na tisoče malih planetoidov, kometi in še zvezdni utrinki ali meteorji. Velika je torej sončna družina!

Toda Zemlja se ne vrti samo okoli svoje osi, ampak kroži tudi okoli Sonca, in sicer naredi to pot v 365 dneh, petih urah in nekaj minutah ali v enem letu. Četudi je Zemlja neskončno majcen delec v vesoljstvu, nas kot naša domovina najbolj zanima. Podnevi tudi ne vidimo drugega kakor njo, ki na njej stojimo in jo lahko opazujemo, ko nam v svetlobi svojega mogočnega očeta Sonca razkazuje vso svojo lepoto in čuda, ki so ji toplota, voda in razpadajoča zemeljska skorja — prst — ustvarili. Šele ponoči, ko nam tema zagrne podrobnosti na Zemlji, se iz daljin vesoljstva posvetijo neštevilne lučce, drugi svetovi v globinah neba.

Rekli smo, da se zemlja zavrti v 24 urah enkrat okoli svoje osi. To je precejšna hitrost, zaradi katere se je prvotna oblika Zemlje, krogla, nekoliko oploščila. Zato meri premer Zemlje na ekvatorju ali ravniku, največjem krogu, ki si ga mislimo potegnjenega v enaki razdalji od obeh tečajev ali polov, 12.756 km, premer med obema poloma pa meri 297 km manj. Ravnik ali ekvator meri 40.000 km. Ako si mislimo oba tečaja ali pola zvezana, tedaj dobimo z e m e l j s k o o s: če pa podaljšamo to os na obe strani v svetovni prostor v neskončnost, dobimo n e b e s n o o s Zato ima ravno tako kakor Zemlja tudi nebo svojo os, svoj severni in južni tečaj ali pol. Zemeljski ravnik ali ekvator deli Zemljo na severno in južno poluto. Če pa ta ravnik podaljšamo ali prenesemo na nebo, pa dobimo nebesni ravnik ali ekvator, ki deli tudi nebo na severno in južno polovico

V praznem prostoru Zemlje nič ne moti na svoji velikanski poti okoli Sonca. Zato tega gibanja tudi ne čutimo. To nas seveda moti in zdi se nam, da je Sonce tisto, ki je v letu dni preteklo daljno pot okoli Zemlje. Resnica je obratna Pot zemlje okoli Sonca imenujemo e k l i p t i k a.

Nebesni severni pol lahko najdemo. Malone vsakdo pozna ozvezdje Veliki voz, ki sestoji iz sedmih svetlih zvezd, od katerih tri tvorijo nekoliko nalomljeno oje, štiri pa voz sam. To ozvezdje na našem nebu nikdar ne zatone. Ako zadnji dve zvezdi v vozu petkrat podaljšamo, najdemo zvezdo Severnico ali Polarnico, ki stoji skoraj točno tam, kamor sega nebesna os in nam kaže nebesni sever. Z njo potem lahko določimo vse strani neba na Zemlji in nebesnem oboku, ki je le polovica nebesne krogle, ki obdaja Zemljo. Če pa rečemo »nebesna krogla«, se pri tem dobro zavedamo, da ima svetovni prostor samo na videz to obliko Njegovega konca ne poznamo, četudi segajo naši daljnogledi v vrtoglave globine vesoljstva. Pomislite, sončni žarek leti s hitrostjo tristotisoč kilometrov na sekundo, t. j. skoraj tako daleč kakor osemkratna pot okoli Zemlje; pa rabi od Sonca malo več kakor osem minut. A najboljši daljnogled na Zemlji sega v take globine, da je našel neke druge Rimske ceste, od katerih leti žarek s svojo strašno hitrostjo celih pet sto milijonov let, preden nas doseže. A tam tudi ni konca, če tudi med nami in onimi daljavami že kroži bilijone sonc, večjih in svetlejših od našega, združenih v milijonih Rimskih cest ali bolje spiralnih meglic. Res, velikosti svetovnega prostora, vesoljstva, ne moremo pojmiti.

P. K.

Nekaj zanimivih pogledov v različne vede

Več ko dvakrat okoli sveta. »Narodno združenje ameriških pešcev« je izračunalo, da prehodi povprečni človek, torej človek, ki doseže 70. leto, v svojem življenju 100.000 km. Ker meri naš svet ob ravniku, kjer je najobsežnejši, le 40.000 km, se lahko reče, da je tak človek prehodil svet dvakrat in pol.

*

Steklene tapete. V Ameriki uporabljajo že delj časa stenske preproge ne iz močnega papirja, pač pa iz neke porcelanaste tvarine — iz kaolina, ki je temelina snov za porcelan. Zdi se, kot da bila stena pokrita s pečnicami. Taka stena je poceni in se da prati. Edina nerodnost je ta, da ne smeš zabiti v steno žeblja.

V boju zoper poškodbe

*

Umetne tvarine prodirajo. Nadomeščajo nam steklo in kovine, les in kavčuk, obogatijo tudi tehniko. Umetne smole so si osvojile v zadnjem času novo torišče za svojo uporabnost. Važne listine, izkaznice zavarujemo zoper poškodbe in razne okvare s tem, da jih prevlečemo s prozorno in trdno oprijemajočo se tvarino iz umetne smole.

*

Izpopolnjeni pisalni stroj

Ko smo dokončali na pisalnem stroju vrsto, moramo obrniti valj na drugo vrsto in prepeljati voziček na začetek iste. Po neki novi iznajdbi odpravi vse to delo noga, podobno kakor s pedali pri orglah. Pisanje se ne ustavi, nadaljuje se brez odslej nepotrebne zamude pri urejevanju vozička in valja.

*

Največji jezikovni veleum.

Kardinal Mezzofanti (1774 - 1849), knjižničar v Vatikanu, je bil učenjak. Govoril je 58 jezikov. Kralj Ludovik XLV. ga je nekoč obiskal. »Kaj ne, težko je bilo učenje!« — »Samo pri prvih petnajstih jezikih je šlo težko!« mu je odgovoril kardinal.

*

Po človeški nespameti izginja koristna živalca

Činčila, južnoameriški polh, izumira. Ta glodavec je imel najfinejši kožušček. Že za časa Inka, peruanskega plemena so napravljali Indijanci iz njegove kože odeje. V 18. stoletju so prihajale kože v neštetih butarah v Evropo. Činčile so bile zaupne živalce, živele so v skupinah, na tisoče so štele te trume, pa je prišel človek, preganjal jih in sicer tako, da so se morali žadnji ostanki umakniti v nedostopne jame Kordiljerskega gorovja na mejo večnega snega.

*

Reja pajkov — nov poklic.

Neki ameriški zdravnik je pred kratkim slučajno odkril, da vpliva strup nekaterih pajkov, prenešen na osebe, ki bolehajo na srcu, ugodno in zdravilno. Preskrba s tem strupom je, pa silno težavna. Lov na pajke zahteva mnogo časa in je mogoč le v poletnem času. Ustanovili so v ta namen posebne farme, kjer rede pajke. Izkupiček je povoljen in novemu poklicu so dane razne možnosti nadaljniega razvoja. Ker je treba hraniti pajke z živimi žuželkami, ni njihova reja tako enostavna.

*

O pritisku.

S silo enega kg pritiska zrak na vsak cm² zemeliske površine, 40 do 60 krat večji je pritisk v motorskem cilindru. Parni stroj deluje s 100 do 400 atmosferami, pritisk pri eksploziji naših topov se giblje med 3000 in 5000 atmosferami. V fiziki so dosegli pritisk 50.000 atmosfer, to je teža železniškega voza na en sam cm². — Najnižja temperatura je 237.16 stopinj pod ničlo. Tej najnižji temperaturi so se približali fiziki do 0.0034 stopinj. Največja vročina nastane v električnem obodu do 6000 stopinj. Nezmerno večje temperature se merijo na zvezdah-stalnicah.

HOTEL ŠANGHAJ

15

Roman

VIKI BAUM

Poslovenil FRAN ALBRECHT

Kurt Planke je prebil prvih 6 let življenja pri starih starših ob Vzhodnem morju, nato pa se je preselil k svojim staršem v Berlin. Tu se mu je zelo tožilo po morju in prostosti. Bil je social-demokrat, kakor tudi njegov oče Henrik ki se je v Grünewaldu spremenil v širokoustnega reakcionarja. Kurt se je seznanil z Rolandom, oba sta stopila k isti mladinski organizaciji. Čudno je bilo, da so bili vsi ljudje, ki so storili Kurtu kaj dobrega: Židje. Najgloblje obvezanega pa se je čutil do Maksa Lilien, ki je bil komunist

»Vse je tako konfuzno,« je rekel Kurt, ne da bi ga poslušal. »Vse — ta svinjarija — to vlačuganje na primer s pticami selilkami — včasih človeka kar gnus strese pred tem —«

»Zakaj pa ne izstopiš?« je vprašal Lilien.

Na to je Kurt samo dvignil roko in jo resignirano spet spustil na klavir

»Povedal ti bom, fant moj, kaj je s teboj: Smerl nimaš. Ideje nimaš za katero bi se ti zdelo vredno živeti.«

Kurt je posmehljivo gledal na razburjene roke svojega prijatelja, ki so brez cilja in nerodno tlačile perilo v kovčeg

»Mora človek res nekaj biti? To ali ono? Je res na svetu samo eno: nacionalizem ali komunizem? Saj tudi ti nisi bil zmerom komunist.« je rekel mračno. Maksu Lilienu je šinila kri v glavo, debela brazgotina na čelu, ki jo je prinesel iz svetovne vojne, se mu je rdeče pobarvala Fant se je dotaknil bolnega mesta v njem najbolj razbolelega, najbolj bolečega mesta v duševnem organizmu, ki se je imenoval Maks Lilien. Leta in leta je bil reprezentant socialno demokratske stranke, dokler se mu ni priskutila mlačnost, pripravljenost za koncesije, korupcija in pomeščanjenost njegovih sodrugov, da je prestopil h komunistom Imel je veliko sovražnikov v vseh taborih in ni nikamor čisto spadal.

»Če je prepričanje v meni, grem za njim, če mi oteže to ali ne,« je rekel glasno, kot bi hotel sam sebe prekričati. »Isto zahtevam od tebe Vse drugo je mehko in brezznačajno in nevredno mladega človeka. Zakaj pa ne vstopiš v stranko? Potem bi imelo vse précej svoj smisel«

Kurt je spet odprl klavir in pričel igrati nekaj docela nesmiselnega Neko Czernyjevo etudo: Carrillon

»Za strankarja mora biti človek rojen.« je samo še rekel. Maks Lilien je zaprl svoj kovčeg. Bilo je zadnjič, da ga je Kurt videl. Na kolodvoru v Monakovem je bil ustreljen.

»Kakšna strašna reč je politika,« je rekel Kurt svojemu učitelju, Simonu Boskowitzu Imel je rdeče, objokane oči in ustnice so mu bile zatekle od mnogega joka, kar mu je dajalo nekako otroški izraz, vendar pa ni vedel, da se mu pozna prejokana noč.

»Treba se je boriti Florestan, vsi se moramo boriti,« je prodirno odgovoril profesor in ga nagovoril z imenom iz Schumannovih Davidovih zaveznikov, kar je storil samo v izbranih trenutkih Nekaj dni nato se je odpeljal Kurt na Bülow-Platz da bi se priglasil v Liebknechtovi hiši za vstop v komunistično stranko Stopnice so bile polne ljudi, brnelo je po vsem poslopju, iz naglo odpiračočih se vrat so tekali mladi moški s papirji v rokah in z važnimi obrazi, in oklici po stenah: »Proletarci vseh dežel, združite se.« so polnili Kurta s posmehom, mesto da bi ga navduševali Pristal je nazadnje v sobi, ki je dišala po pivu in smotkinih ogorkih in povedal nekemu človeku za pisalno mizo svojo namero Motrili so ga, prišli so še drugi moški. Nekaj na njem ni prijalo strankinim funkcionarjem Nemara so ga imeli za vohuna nacionalsocialistov; nemara so čutili pomanjkanje fanatizma pri njem. Hotel je postati komunist, kot položi kdo venec na grob. Pokazal je tiha, resnobna in korenita pisma, ki mu jih je ob raznih prilikah pisal Maks Lilien in ljudje v strankinem lokalu so jih brali s spoštovanjem in suho ginjenostjo. Nazadnje so mu predložili papir, ki ga je podpisal, ne da bi ga bil prebral Stisk roke, udarec po rami.

»Sami veste, da ni brez vsake nevarnosti, biti komunist v današnji Nemčiji,« mu je rekel neki gladko obriti, mlajši človek, čigar oči so bile take: ko da nikoli ne pride prav do spanja. »Bilo bi težko, če bi bil kaj takega spregledal,« je rekel Kurt precej grenko Odkazali so mu službo na nekaterih zborovanjih, ki niso bila nič drugačna kot zborovanja nasprotnikov, ki jih je obiskoval s svojim očetom. Ni se počutil ne povzdignjenega ne prepričanega. Udeležil se je nekega demonstracijskega pohoda, ki se je končal s pretepom. Premikastil je nekega človeka, ki je bil debelejši in šibkejši od njega in ki je venomer kričal: Nemčija, zbudi se. V bistvu se ni zgodilo nič. Maks Lilien me je nalagal, je mislil, nič ne pomaga; če se pridružiš stranki, to napravi vse skupaj samo še bolj nesmiselno. Kmalu je postal zanikern v svojih strankinih obveznostih. Glasba, je mislil, glasba je boljša od politike.

Kurt je ure in ure vadil razložene, zmanjšane sept-akorde. Njegov prijem je trpel med njegovo kratko politično epizodo. Zdaj se je vrgel spet v muziko. Odkar so ustrelili Maksa Liliena, se je čutil čisto osamelega in zgubljenega. Govoril je v ciničnem žargonu svoje generacije, ki je zaničevala občutje in sentimentalnost, skušal je oponašati suhi dovtip svojega učitelja, v sebi pa se je čutil mehkega in ranljivega.

Kmalu potem, ko je država ubrala novo smer, je podal profesor Boskowitz ostavko na svoje mesto. »Rajši prodajam v Haifi trakove za čevlje, kot bi dajal v Berlinu koncerte,« je rekel. Kurt se je skušal potajiti, da ne bi bil opazil, kako hudo ga je to prizadelo.

»Zdaj se mi pa zdi, da sem kakor kolač, ki ga vzamemo iz peči, preden je pečen,« je rekel bodro kot le mogoče. Zadnje, kar se je naučil, so bile Mendelsohnove Variacije v d-molu; ni bil še muzik, bil je učenec brez učitelja. Brezciljno je vadil doma na

klavirju, za katerega Maks Lilien ni več plačeval izposojnine. Večina njegovih šolskih tovarišev je odšla s profesorjem Boskowitzem v inozemstvo. »Sam prav ne vem, kam s seboj,« je potožil Kurt doktorju Hainu, ki je plačeval del njegovih študij. Doktor ga je raztreseno poslušal.

»Jaz ti ne morem svetovati,« je rekel. »Ti si čist arijec, tebe ni treba biti skrb.«

Kurt, ki ga je napravila glasba tenkoslušnega, je razumel neizgovorjene besede. Njegov prijatelj Roland ni bil čistokrven arijec in, kar je bilo še hujše, po vsej priliki sam ni vedel tega. Hodil je zdaj svoja pota, bilo je, kot da je nazadnje je nekaj izpolnilo praznino v njem, nad katero je prej pogostoma tožil. »Saj je vse skupaj brez smisla,« je bilo prej njegovo geslo Zdaj je bil zaposlen in poln važnosti.

V majniku je napravila peščica mladih ljudi tridneven izlet v Spreewald Roland je tako nujno prosil Kurta, naj gre z njimi, da se je res napol proti svoji volji pridružil, na pol pa zaradi tega, ker ga je vabila bližina nekega dekleta. Obdani od mušjih rojev so polzeli v ploščatih čolnih po ozkih, z drevjem obdanih kanalih in prepevali nove pesmi. Kurt je molče sedel kraj njih in se posmehljivo smehljal temu čistemu arijstvu, ki se je šopirilo po teh čisto slovanskih vaseh.

Čez noč so taborili na livadi in Kurt je prebil kratko urico z dekletom, Trudo Heiligovo, ki je bila že prej večkrat ž njim. Bila je težka in vroča in gladna od mladosti in se mu je voljno vdala v vlažni visoki travi, ob žalostnem regljanju urhov, pod visokimi, brnečimi oblaki velikih muh. Ko je stopal po spečem taboru, da se vrne k svojemu šotoru, ki ga je delil z Rolandom, je zaslišal za šotorom skupinskega vodje Gerhardta polglasne glasove

»Prav, dečko moj, kakor hočeš Vse drugo pa boš lahko sam sebi pripisal,« je rekel Gerhardt, nato so se odprla vrata v šotor in Roland je stopil ven. Ne da bi opazil Kurta, se je po nekaj korakih ustavil in se ozrl kvišku, z nekim čudno žalostnim in ošabnim izrazom Ko je stopal Roland dalje, neslišno po mahovitih tleh, ga je Kurt dohitel. Nihče njiju ni rekel ničesar in tako sta se molče tipala proti svojemu šotoru. V temi se je Roland slekel in stopil nato za trenutek pred izhod ter še spet tako resno in osamelo in žalostno ozrl kvišku. Polsvit meglene mesečne noči, ki je visela med redkim drevjem na jasi, je vsa bela počivala na njegovem ozkem deškem telesu Kurt, ki je že ležal na svoji odeji, ga je gledal malo začudeno, a nasičen in zaspan in lahen od svoje ljubezenske zgodbe.

»Sta se z Gerhardtom sprla?« je vprašal. Roland je skomignil z rameni, se vrnil v šotor in se zleknil na svojo odejo.

»Če hočeš reči temu spor.« je rekel.

»Kaj pa je hotel od tebe?«

(Se nadaljuje)

KULTURA

Ob drugi izdaji

„Kaplana Martina Čedermaca“

Ko je Slovenska Matica l. 1938 prvič izdala to delo, je knjiga na mah pritegnila naše pozornost na Primorskem, v Beneški Sloveniji, po vsej ostali Sloveniji, v Rimu in po vseh slovanskih deželah. Možem, ki zasledujejo naš in evropski kulturni razvoj, je bilo brž jasno, da je tu iz življenja svojega naroda snujoča domišljija močnega umetnika zadala mračnemu, dušečemu fašizmu podoben udarec, kakršnega si je Manzoni z »Zaročencema« privoščil na račun nekdanje avstrijske reakcije, ki je nazadnjaško ovirala sveže sile vstajajoče mlade Italije. Razlika je bila le ta, da je v Manzonijevi dobi Avstrija pestila Italijo, v naši dobi pa je nekdaj tako svobodoljubna Italija mrcvarila Slovenijo in glodala njen najzapadnejši rob, ki je obenem najzapadnejši rob vsega slovanstva

Fašistovski nestvor je bil za take udarce silno tenkočuten. Brž se je izdal, da je zadet, in se je brez oklevanja maščeval. Na knjigi je stalo, da jo je spisal Pavle Sedmak, a to izmišljeno ime je pravega pisatelja silno slabo zakrinkavalo Iz sloga, jezika in vsega pripovedovanja se je neutajljivo, neprikrito, z otroško preprostostjo oglašal ves pravi, resnični France Bevk. Vsakemu Slovencu, ki je knjigo prebral, je bilo to nemudoma jasno O tem ni prav nič dvomil nobeden tistih fašistov, ki jih je slovensko slovstvo mikalo predvsem zato, da bi v njem pravočasno zasledili prikrite udarce zoper rimsko nasilje. Orožniki so bili knjigi brž za petami in so jo plenili, kjerkoli so mogli do nje. Policija se je delala, kakor da nič ne ve o istovetnosti Pavleta Sedmaka in Franceta Bevka. Za prvega se ni menila, drugega pa je vlačila po temnicah in otokih, seveda s pretvezo, da ima druge grehe na vesti, ne »Kaplana Martina Čedermaca«.

Ljudje so knjigo požirali, posebno Slovenci ob Nadiži, Soči in Vipavi, ki so videli v njej svoje zgode in nezgode. Delo je romalo skrivaj iz roke v roko, od doma do doma. Njegova cena je rasla v isti meri, kakor ga je fašistovska pošast plenila in uničevala. Takemu nasprotniku fašizem ni bil kos. Umetnini, ki je pognala iz takih življenjskih tokov, kakršni poljejo v »Kaplanu Martinu Čedermacu«, nasilje ne more do živega Nasilje se lahko znaša nad umetnikom, ki ni upoštevaj drugega dela srbske prislovice: »Istinu reci pa uteci!« Umetnine same ne more razbiti, s preganjanjem le dviga njeno ceno, opozarja zmeraj širše kroge na njeno važnost, utrjuje njeno kulturno učinkovitost in širi njen vpliv.

Živo stoji pred mano Bevkov obraz iz tistih dni: oko in lice sta ovajala skrb in bolazen radi obetajočega se preganjanja, a pristriženi brki, ustnice, podbradek in skriti čar v očeh, sijoč za zaveso vsakdanjih skrbi in tegob, niso mogli potlačiti ali izbrisati popolnega, uživajočega zadovoljstva nad tem, da je »Kaplan Martin Čedermac« vendarle izšel in — zadel. Umetnik je slavil popolno zmago nad tvarnim človekom. Pisatelj France Bevk se je na tihem posmihal tesnobno zamišljenemu goriškemu meščanu Bevku ki so ga policisti vabili na razgovor in ga končno uvrstili med vklenjene kaznjence Umetnik se je prosto razgledoval visoko nad tem trpinom in ni kazal prav nobenega sočutja z njegovo usodo, prepričan, da mora vse tako biti in je življenje umetnine neprimerno važnejše od neprilik in zadreg skromnega slovenskega meščana, tudi če je France Bevk njegovo ime. Tako sta šla Martin Čedermac in njegov stvaritelj vsak v svojo čast.

Kaplan Martin Čedermac je živa podoba Beneške Slovenije V njem se je pognala v najvišji krik zgoščena bolest te naše zemlje, kakor se je v njej nabirala zadnjih osemdeset let. Ko si je svobodoljubna Italija l. 1866. vzela ta kos naših tal, ji niti od daleč ni šinilo v misel, da bi morda imela kakšno dolžnost do teh naših ljudi, da bi morda bilo treba zaščititi njih narodnost in jezik po velikih Garibaldijevih in Mazzinijevih načelih. Pogazila je ta načela in stopala rajši po imperialističnih stopinjah Cezarjevih, hoteč zaglušiti čimprej vsak slovenski odmev z italijanskimi šolami in uradi. Naš jezik je smel životariti le še v cerkvi in družini. Kmalu ga je po vladnem pritisku začela izrivati tudi cerkev. Nadomeščala ga je z latinščino, italijanščino in furlanščino. Fašizem je hotel to delo izpopolniti in naš jezik popolnoma zatreti. Domače duhovnike je nadomeščal z italijanskimi in furlanskimi in tistim domačim, ki so še ostali, je pošiljal ostre ukaze, prepovedujoč najprej pridige, nato tudi molitve in petje v jeziku vernikov. Po natančno izdelanem načrtu je hotel potujčiti najprej Beneško Slovenijo, nato vso Primorsko in končno, kakor je pokazala druga svetovna vojna, vso Dolenjsko, Notranjsko in svoj kos Gorenjske. Na drugi strani bi Nemčija zatrla slovenščino v Gorenjski, Koroški, Štajerski in v svojem kosu Kranjske — in v novem evropskem redu bi bil en narod manj na svetu. Slovencev bi ne bilo treba več naštevati med evropskimi narodi.

Zoper tako usodo svojega jezika se je žilavo uprl naš narod na vseh omenjenih ozemljih. Kaplan Martin Čedermac je borec, ki ga je ljudstvo Beneške Slovenije dalo iz svoje srede, da mu ščiti jezik in izročila. Trenutno ta borec ne uspe. Država, škof in Vatikan so zoper njega in ga s pozornice odrinejo v pokoj. A na tej vrnitvi med domače gore in pobočja ga spremlja zavest, da ni popustil in se ni vdal, da je branil pravice svojega naroda do skrajnosti, da bodo njegovi duhovljani tudi po njegovem odhodu stali »kakor zidi grada« in prisilili novega tujega pastirja k spoštovanju domače besede. Naravna in božja pravica je na strani osnovnih ljudskih množic, ki jo bodo znale uveljavljati.

Ob tej knjigi se človeku zazdi, da se rimsko-katoliška cerkev povsod po svetu ravna po Kristusovem nauku: »Pojdite in učite vse narode v njihovem jeziku!« samo za naš slovenski zapad je sprejela še dodatek: »Slovence pa učite v italijanskem jeziku!« Slovenci niso tega dodatka nikoli priznali, ne v Beneški Sloveniji ne na Primorskem ne kjerkoli drugje. Ne priznavajo ga danes in ne bodo ga nikoli priznali.

Bevkovo pero je umetniško obdelalo vse dobe in konce slovenskega zapada. Vsa njegova dela so potekla iz njegove ljubezni do lastnega ljudstva in jezika. Premnogi junaki njegovih umetnin so zgovorni glasniki te ljubezni. Vse njegove knjige so pognale naravnost iz naših tal, vse so kri od njegove krvi. Malo pa je med njimi takih, da bi se njih glavne osebe lahko tako istovetile z umetnikom samim kakor kaplan Martin Čedermac. Vseh pet poglavij te knjige je napolnjenih z najžlahtnejšimi mislimi o visokem poslanstvu pravega svečenika. Prav to visoko poslanstvo prešinja pisatelja samega.

Ko se je narod na Primorskem dvignil v osvobodilno borbo zoper tujega zapadnega in severnega rablja, je bilo samo ob sebi umevno, da je moral ta val dvignil Franceta Bevka na prvo, najvidnejše mesto. Oblikovalec Martina Čedermaca je v teh najvišjih dneh slovenske zgodovine prvi in naj-

(Nadaljevanje na 6. strani)

GOSPODARSTVO

KMETIJSTVO

Za gospodarski napredek naše vasi

Marsikdo, četudi ne pozna socialnih in zdravstvenih razmer naše vasi, bo opazil več stvari, ki našemu kmetu prav gotovo niso v pohvalo.

Razmere so bile pri nas take, da se ni polagalo velike skrbi zdravju in blagostanju našega ljudstva, toda krivda ni samo v tem, pomanjkuje nam tudi dobre volje in samoiniciative. Naša nova Jugoslavija bo vpregla v bodočnosti vse sile, da se popravijo krivice, prizadete našemu ljudstvu v 25 letih suženjstva: vendar po noben diktat in nasvet, niti pomoč s strani države ne bo uspešna, trajna in obsežna, če ne bo ljudstvo samo poseglo vmes. Štiri petine prebivalstva Slovenije živi v vasi na kmetih in če gledamo higienske in zdravstvene razmere tega ljudstva, vidimo, da je kmet bolj prizadet od delavstva in meščanskega sloja. Zanemarjenost in pomanjkanje temeljnih načel higiene pa je večje v vaseh, bolj oddaljenih od večjih središč — trgov in mest. Mesta in trgi imajo pravilno urejeno kanalizacijo, vodovode; bolj udobne hiše, stranišča itd., na deželi pa v tem pogledu najdemo le izjeme. Ozdravitev (asanacija) našega podeželja, spada v higiensko kulturo, a ta je v tesni zvezi z gospodarskim in kulturnim napredkom naše vasi. Ni mogoče v enem članku opisati in kritizirati vseh pomanjkljivosti. Skušali bomo zajeti vsaj glavne in podati nekaj nasvetov v prid temu perečemu problemu.

Glavni objekti asanacije bi bili tile:

Preskrba s pitno vodo

Voda je element, ki je silno važen za človeško zdravje. Na žalost pa je po večini naših vasi pridobivanje pitne vode zelo primitivno in nehigienično. Nekateri studenci in vodnjaki so ostali taki, kakršni so bili pred več stoletji. Nesnaga ima prost vhod v te reservoare vode in z nesnago razne bakterije, ki okužujejo vodo in ljudi. Vodnjaki so večkrat v bližini gnojišč, stranišč in hlevov, tako da nesnaga prav lahko uhaja in se pomeša s pitno vodo.

Da ne govorimo pa o sredi vasi stoječih mlakah ali kalih središč in zbirališč vse cestne nesnage in legla raznega mrčesa. Ti kali so napajališča za živino!

Zaradi tega nezdravega pojava po vaseh so tako razširjene črevesne in druge nalezljive bolezni pri ljudeh in živini.

V Sloveniji se je že pred zadnjo vojno dosti ukrenilo za preskrbo vasi s pitno vodo, toda po nekaterih naših primorskih okrajih je stanje obupno.

Na Goriškem na primer, ki je ena najbolj naprednih pokrajin na Primorskem, je le 54% vsega podeželskega ljudstva preskrbljenega s pitno vodo.

Ne moremo še govoriti o popolni preskrbi vseh naših vasi z vodo po vodovodih in napajališčih za živino z zdravo pitno vodo, toda marsikaj bi se dalo zboljšati, potrebno je le nekaj odločnosti in udarniškega duha.

Predvsem moramo očistiti, obzidati in razkužiti vse vodnjake. Vodo iz vodnjakov ne smemo nikdar zajemati z navadnimi vrči za vodo. Vrata (odprtina) vodnjaka morajo biti vedno zaprta, a vrč morajo nadomestiti primerne črpalke. Naravne studence moramo obzidati in izvirek mora biti pravilno zajet. Vsak izvirek se mora stekati v večji rezervoar, tako se ne izgublja tekočina po nepotrebnem. Vsak premožnejši kmet si lahko zgradi svojo cisterno. Deževnica ne sme odtekati direktno v cisterno, marveč se mora prej zbirati v čistilniku (najboljši »filter« je drobno kamenje in sladko oglje).

Za živino zgradimo z majhnimi stroški pri vodnjaku napajališče (korito). Če se mora živina posluževati kalov zaradi pomanjkanja boljše vode, morajo ti biti vsaj tlakovani s cementom in kamenjem. Kale moramo vsako leto očistiti. Vemo, da je potrebno pri vseh teh delih dosti naporov. Vedno odlašamo, ker ni nikdar dovolj sredstev na razpolago, ali ko bo delo končano, bomo pozabili na ves trud in žrtve, občutili bomo ugodje, da smo opravili veliko delo, katerega se bodo spominjali še pozni rodovi.

Gnojišča in stranišča

Rak rana higienskih razmer na vasi so ravno gnojišča in stranišča. Večina naših kmetov je vsaj tako napredna, da spozna, da je vir nalezljivih bolezni (črevesne bolezni, tifus, kolera, griža) iskati ravno v človeških odpadkih.

Če pridejo ti in v njih razni bacili na odprto gnojišče ali nehigienično stranišče, prav lahko okužijo vse zdrave ljudi v bližnji okolici.

Odpadki bolnega človeka n. pr. pridejo v nepokrito stranišče, nanje sedejo muhe, ki prenašajo z ostalo nesnago tudi bacile na razna živila ali direktno na zdravega človeka. Odpadke raznašajo tudi kokoši, prašiči, ščurki itd. in okužijo tako živila in vodo, katero potem človek uživa. Zakaj je ravno na kmetih toliko griže, tifusa in raznih človeških bolezni? Vzrok je vedno iskati pri straniščih in gnojiščnih jamah! Zastonj je prikrivati naše žalostne razmere in našo zaostalost v tem pogledu za drugimi naprednimi kmetijskimi deželami. Nič ne pretiravamo, če trdimo, da so naša stranišča po vaseh taka kot so bila pred več stoletji. Ponekod je kar pri gnojišču nekaj desk naslonjenih druga na drugo, ali pa z nekaj vrečami zagrnjen prostor in to se imenuje — stranišče. Odpadki ostanejo pri gnoju, se pomešajo z gnojem, kolikor jih ne razbrskajo domače živali. Le eno dobro stran ima to stranišče — da je dobro prezračeno. Vsebuje pa vse druge slabe strani. Kar se tiče gnojišč, smo še na slabšem. Vzorna in pravilno zgrajena gnojišča so le izjeme. Najdemo jih na vseh mogočih neprimernih krajih in to vedno v bližini hiš (ker so tudi hlevi v bližini družinske hiše). Redko so gnojišča pokrita, tako da ima deževnica prost dostop in odtok iz gnoja. Gnojnica se pretaka pred hišo in pred dvoriščem. Zavedati se moramo tudi, da se muhe najbolj rede v gnoju, kamor znosijo svoja jajčeca in kjer najdejo najugodnejši ambijent za svoj razvoj. Če je gnoj v bližini stanovanja, je jasno, da bo stanovanje polno muh. Ne bo pomagal v tem primeru noben »flit«, niti muholovka. Za odstranitev muh iz naših stanovanj je potrebna ureditev naših gnojišč in stranišč.

Tudi tukaj ne smemo pomisliti nenadoma na moderna stranišča s tekočo vodo, niti na moderne hermetično zaprte gnojiščne jame. Lahko uredimo vso stvar z majhnimi denarnimi sredstvi — toda potrebno je, da se človek zave higienske važnosti postopka in da se odloči.

Gnojišče mora biti po možnosti čim bolj oddaljeno od stanovanja. Ne sme biti nikdar pred, nego za hlevom. Kakor je potrebna gospodinji posoda, da vanjo shrani vse kuhinjske odpadke, tako mora tudi gospodar poskrbeti, da najde primeren prostor za vse hlevske odpadke in razne hišne in dvoriščne smeti. Gnojišče mora biti dobro betonirano in ograjeno z betonsko ograjo. Obenem mora imeti odgovarjajočo gnojnično jamo. Iz hleva se mora odtekati gnojnica po posebnem kanalu direktno na gnojišče ali v gnojnično jamo. K gnojišču ne smejo imeti pristopa kokoši in druge živali. Zarod muh se v gnoju uniči, če se gornja plast gnoja večkrat premeče ali razkuži z apnom ali z drugim razkuževalnim sredstvom. Gospodarska važnost pravilno zgrajenega gnojišča je neprecenljiva. Je velika razlika med gnojem in gnojem. Gnoj, ki je izpostavljen vsem vremenskim neprilikam, postane le kup suhe ali mokre slame in listja, iz katerega je deževnica izprala glavno hranilno snov. V racionalnem gnojišču pa gnoj dozori in se pretvori v temno maso, ki boljša vsako zemljo in podaja rastlinam hranilne snovi, katere ne nahajamo v slami ali v drugih smeteh.

Dr. Fran Jurišević

(Nadaljevanje iz 5. strani)

vrednejši predstavnik slovenske Primorske in se bori na svetovni pozornici za končno zmago naših najvišjih in najplemenitejših teženj.

Ob drugi izdaji »Kaplana Martina Čedermaca« je France Bevk svojo in svojega naroda veliko borbo toliko dobojeval, da mu ni več potrebna krinka Pavleta Sedmaka. Fašizem je na tleh — ali bi vsaj moral biti. France Bevk je pred osmimi leti s knjigo »Kaplan Martin Čedermac« pokazal prvič vsemu narodu pot v svobodo. Drugič mu jo je pokazal z lastnim življenjem zadnjih let in mu jo še zmeraj kaže z dejanjem in borbo, ki še traja. Ves narod si obeta, da bo konec te najvišje, najsvetejše borbe tak, kakor si ga je France Bevk začrtal v slovesni prisegi: »Osvobodili bomo Slovenijo do zadnje koče!«

Andrej Budal.

V Gorici, 1. maja 1946

Redna dela v vinogradu v avgustu

Vršičkanje. Ko ponehava močna rast mladic, kar se pozna po tem, da začnejo mladice spodaj rjaveti in da stoje bolj pokoncu vršički mladic (ki so bili prej v dobi močne rasti skrivljeni navzdol) in ko je pri nas že minila nevarnost toče, tedaj je pravi čas vršičkanja. S pravočasnim vršičkanjem bomo dosegli, da bodo spodnji listi, ki dovajajo grozdu sladkor, dobili več sonca, zemlja se bo ogrela in pospešila zoritev grozdja; s tem se tudi manjša nevarnost gnitja grozdja. Prezgodaj ne smemo vršičkati, ker bi trte pognale iz gornjih očes ali iz zalistnikov nove poganjke, kar bi šlo v škodo rodovitnosti in rasti trsa. Vršičkati smemo le tedaj, ko začne grozdje zoreti. Le v nizkih legah z močno zemljo, v gostih in ozko sajenih nasadih, kjer je nevarnost da začne grozdje gniti, se lahko površno vršička prej, a pravo vršičkanje se opravi pozneje. Prav malo ali nič se vršička, če je bil spodnji del trte poškodovan.

Obiranje listov izvršimo le v mokrih jesenih, da preprečimo gnitje grozdja, toda te nevarnosti do sedaj pri nas ni.

Odstraniti je v tem primeru le listje, ki je v notranjosti trsa in okoli grozdja pregosto ter v senci, dalje listje, ki je bolno, rumeno ali napol suho. Zdravo listje se pa sme razredčiti samo toliko, da moreta zrak in svetloba laže do grozdja in da se grozdje po rosi in po dežju hitreje osuši. Nikdar pa ne smemo odstraniti toliko listja, da bi se grozdje popolnoma razgalilo, ker na ta način se grozdje opeče od sonca in bo še bolj gnilo. Listje smemo odstraniti le v drugi polovici avgusta, ko se začne grozdje mehčati.

Okopavanje in pletev v vinogradu. V mesecu avgustu bomo opravili v vinogradu še tretjo kop, posebno če imamo zemljo zaplevelj eno in trdo. Plitvo opravljena tretja kop uniči plevel in trdo skorjo, ki se formira na površini obdelane zemlje. Tako se prepreči preveliko izhlapevanje in trta ne občuti takega pomanjkanja vode. Ker se zemlja brez plevela laže ogreva, bo grozdje bolj dozorelo in bo manj podvrženo gnitju. Le v strmih legah ne opravljamo tretje kopi, ker bi bila nevarnost, da bi nalivi odnašali zemljo. V tem primeru je boljše plevel požeti in pustiti travo ležati kar na mestu v vinogradu.

Opravila v kleteh. Meseca avgusta nimamo posebnih opravil v kleteh. S primernim zračenjem dosežemo, da se v kleti očuva nižja temperatura, ker vemo, da gorkota škodi vinu. Vino v sodih moramo dopolnjevati. Prazno posodo moramo po potrebi žveplati, da se prepreči plesnoba. Ker se bliža čas trgatve, začnemo tudi že s pripravami zanjo (popravilo stare prazne posode, stiskalnic, škafov, brent in drugega orodja).

Bukov žir v prehrani ljudstva...

Slovenija bo imela letos zelo dobro letino bukovega žira. Iz časopisov je razvidno, da država polaga veliko važnost na ta naravni pridelek, ki je važen pri prehrani ljudi in živine. Čeprav nimamo pri nas obsežnih starih bukovih gozdov vendar moramo organizirati našo mladino, da zbere o pravem času pridelek žira. Bil bi namreč, po domače rečeno, velik greh, če bi pustili segniti pod drevjem plodove, od katerih lahko dobimo dragoceno olje za prehrano ljudi in živine.

Bukov žir kot krma za živino. Bukov žir je zelo redilna krma za živino. Vsebuje sledečo količino prebavljivih hranilnih snovi: 10 odst. beljakovin, 24 odst. tolšč, 16,8 odst. škrobovih snovi, 7,4 odst. vlaknine. Po odstotku hranilnih vrednosti lahko primerjamo bukov žir z zelo redilno in cenjeno močnato krmo kot je n. pr. konoplino in laneno seme. Hranilno vrednost pa ima celo večjo od ječmena. Z žirom ne smemo krmiti konje, osle in mule, ker pri teh živalih povzroča različne bolezni (koliko, ohromelost srca in druge bolezni živčne narave.) Živini pokladamo žir vedno kuhan po možnosti zdrobljen in v manjših količinah (prašiči 1—2 kg, krave mlekarice 2 kg na dan).

Bukov žir kot surovina za olje. Olje iz bukovega žira pridelujejo le v tovarnah, ki imajo za to primerne naprave in stroje. Najboljše olje se dobi iz oluščenega žira, stisnjenega brez uporabe tople vode. Neoluščen žir da olje slabše kvalitete, katerega uporabljamo le za proizvodnjo mila.

Ko iztisnemo olje, nam ostanejo žirove pogače (tropine), ki vsebujejo še lepo količino hranilnih snovi. Razmerje med beljakovino, maščobo in škrobom je majhno: 1:2:3, torej so tropine zelo bogate na beljakovinah in primerne za mlado živino. Naše zadruge v Sloveniji bodo odkupile od kmeta žir po zelo ugodnih cenah ali pa za menjale z oljem (za 100 kg žira bodo dobili kmetje 15 l olja).

Mladini polagamo na srce, naj se tudi pri tem izkaže. Če nam je že narava podelila dragocene darove, moramo te, ko pride čas, v največji meri izkoristiti.

S Titom v borbi – **zmaga,**
s Titom v miru – **obnova!**

Svetovno-gospodarski vestnik

Jesenski vzorčni velesejem v Pragi

Za praški vzorčni velesejem, ki se bo vršil od 15. do 28. septembra t. l., vlada po vseh poročilih, ki prihajajo iz inozemstva izredno močno zanimanje. Skoro vse evropske države so se že prijavile in bodo imele svoje uradne izložbe in lastne paviljone. Zelo veliko zanimanje vlada tudi v vsej zahodni Evropi, v Franciji, Belgiji, Holandiji, Angliji in Ameriki pripravljajo množične obiske iz gospodarskih krogov. Število tujcev, ki nameravajo obiskati praški vzorčni velesejem je že danes prestopilo 5000 in se bo do otvoritve velesejma gotovo podvojilo.

Praški vzorčni velesejem, ki bo prvi pregled češkoslovaške mirovne proizvodnje, v katerem bo imela češkoslovaška nacionalizirana industrija prvikrat priložnost, da se s svojimi proizvodi predstavi mednarodni javnosti in uglednim gospodarskim strokovnjakom iz celega sveta, bo za vso republiko izredno velikega gospodarskega pomena. Zato se tudi uprava velesejma trudi, da bo dobro organiziran in vsestransko propagiran.

Dejstvo je že danes eno, namreč, da bo letošnji jesenski velesejem v Pragi najbogatejši od vseh svojih prednikov ne samo po številu, temveč tudi po kakovosti in izberi razstavljalcev. Vsi razstavljalni prostori vseh treh delov ogromnega velesejmišča so že definitivno oddani v najem.

Iz Jugoslavije

Tovarna za laneno olje in firnež pri Kranju.

Dohodki podjetja so se z ozirom na povečano proizvodnjo v primeru z mesecem aprilom zvišali v juliju za 69,5 procentov.

Delavci tega podjetja so opravili v mesecu juliju 248 prostovoljnih ur, 200 ur so pomagali kmetom pri žetvi in mlačvi.

V Splitu so ustanovili Rajonsko upravo za »Brulstro«, odbor, ki bi industrijsko izkoristil rastlino »brnistro« rastočo vzdolž dalmatinske obale. Iz nje bodo izdelovali tkanine.

Začetek gradnje avtomobilske ceste Beograd — Zagreb

Te dni je začela gradnja na prvem sektorju, od Beograda proti Zagrebu. Avtostrada bo dolga 390 km in bo za 80 km krajša od dosedanje ceste Beograd Zagreb. Zgrajena bo iz dveh vzporednih pasov, katerih vsak bo širok 6 metrov. Avtostrada bo večji del betonirana.

Anglo-ameriške države

Padanje delavskih plač in naraščanje cen v Združenih ameriških državah

TASS sporoča: Predsednik kongresa industrijskih organizacij Murray je izjavil, da so plače industrijskih delavcev od aprila 1945 dalje padle, med tem ko se je življenjski standard podražil. Pripravlja se deset velikih stavk zaradi zahteve po zvišanju plač.

V Ameriki se boje pomanjkanja nafte

Assoc. Press. poroča, da so predstavniki ministrstva zunanjih zadev objavili v soboto zvečer preko radija, da bo čez 20 let v Ameriki primanjkovalo nafte. Dodali so, da se nahajajo najboljši petrolejski izviri na srednjem Vzhodu.

V ameriški okupacijski coni cvete črna borza

Reuter poroča, da v ameriški okupacijski coni v Nemčiji cvete črna borza. Glavno središče črne borze je v Stuttgartu, od koder črnoborzijanci operirajo po sosednji francoski coni, kjer je pomanjkanje življenjskih potrebščin in ostalih potrošnih dobrin večje, kakor v ostalih krajih.

Skoraj vsak Nemec se bavi s črno borzo. Najbolj aktivni črnoborzijanci so bivši člani nacistične stranke. Blago in zlasti življenjske potrebščine, ki jih prodajajo na črni borzi, izhajajo deloma od ameriških vojakov. Trdijo, da je mnogo življenjskih potrebščin, ki se prodajajo na črni borzi, izginilo iz ameriških vojaških menz.

S črno borzo se prav tako bavijo različne zločinske tolpe iz poljskih taborišč.

FIZKULTURA

OKRAJ MILJE SI JE PRIBORIL POKAL »L. FRAUSIN«

V četrtek 15 t. m. se je ob 10. uri dopoldne pričel v Miljah plavalni troboj med ekrajl Milje, Tržič in Trst za pokal L. Frausin, katerega si je priboril okraj Milje O končni zmagi pa so prav za prav odločile točke waterpola, ne pa plavanja. Veliko smolo sta imela zastopnika Trsta Solvi in Lavrenčič, na progi 100 m. prosto, kjer sta odstopila, prvi zaradi nenadne slabosti, drugi pa, ker se je zapletel v progo, potem ko sta do odstopa vodila pred ostalimi tekmovalci. Rezultati: 100 m. prosto moški: Masarotto 1,13,2; 100 m. prsno: Duranti (Trst) 1,32; 100 m. hrbtno 1. Silič (Trst) 1,40,2; 4r100 m. prosto: 1. Milje 5,15,4; 2. Trst 5,30; 3x100 mešano: 1. Trst 4,47,4. Po končanem plavanju so se pričele waterpolo tekme. Zmagovalec okraj Milje je nadmočno premagal svoje nasprotnike. Najzanimivejša je bila igra med Trstom in Tržičem, v kateri je tržaška sedmorica nesrečno izgubila z rezultatom 4:3. Ostali rezultati: Milje—Trst 6:1; Milje—Tržič 4:2. Končni rezultati po točkah: 1. Milje 48. Trst 46, 3. Tržič 41, (tukaj so tudi štete waterpolo točke). Rezultati samega plavanja: 1. Trst, 42 točk, 2. Milje: 38 točk.

TEKME ZA POKAL DELAVSKE ENOTNOSTI

V četrtem kolu nogometnih tekem za pokal »Delavske enotnosti«, je prišlo do prvih večjih sprememb v kvalifikacijski tablici. Moštva, o katerih so po prvem kolu mislili, da bodo igrala podrejeno vlogo, so postala najnevarnejši tekmeci za prvo mesto. Tehnični rezultati: skupina »A« Rojanese—Col 2:1, Dugulin—Kralič 1:1, Rozzol—Raffineria 4:0, Sv. Marko—Zadruge 8:1: skupina »B«: Čebulec—Costalunga 3:3, Drecher—Pisoni 1:1, Frausin—Kavčič 2:0, Ponzianina—Rinaldi 0:0.

IZBIRNE TEKME ZA »PARADO DELA« V AJDOVŠČINI

V nedeljo dopoldne so se na Občinah vršile izbirne lahkoatletske tekme v vseljudskem peteroboju in partizanskem maršu. Po rezultatih teh tekem se je sestavila reprezentanca Trsta, ki nas bo 24. in 25. t. m. zastopala na »Paradi dela v Aidovščini«. V partizanskem maršu je zmagal Pino Žerial (K. D. Col) v času 1,54,30, pred Pontonom (KD Škamperle) in Miškolinom (KD Čermelj). V teku na 400 m. so tekmovali v treh skupinah; I. skupina Durante Duranti 57", II. skupina Deskar Tullio 58", III. skupina Ogrin Arcadio 56". Vseljudski peteroboj: kategorija tovarišic pod 16. leti: 1. Dora Čermelj: nad 16. let: 1. Marija Šulčič. Kategorija tovarišev pod 16. leti: 1. Presel Oskar, nad 6. leti: 1. Dolgan Marjan.

TEKME V SVETU

BEOGRAD:PRAGA 2:1

Pred 50.000 navdušenimi gledalci se je v nedeljo na Masarykovem stadionu v Pragi odigrala medmestna reprezentančna nogometna tekma med Beogradom in Prago. Beograjčani so predvajali izredno lep nogomet, ter so ves čas prevladali, na terenu. V vodstvo so prišli po Bobeku v prvem polčasu po Žmiki Moštvo beograjske reprezentance je bilo večinoma sestavljeno iz igralcev »Partizana«, ki se vrača v Jugoslavijo z gostovanja po Sovjetski Zvezi.

DINAMO (ZAGREB—ŽELEZNIČAR (LJUBLJANA) 2:2

V soboto dne 17. t. m. je v Ljubljani gostovalo moštvo zagrebškega Dinama ter odigralo nogometno tekmo proti enajstorici Železničarja iz Ljubljane. Po lepi in požrtvovalni igri se je domačim posrečilo izsiliti proti renomiranemu nasprotniku neodločen rezultat.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Nizozemska plavalka Van Vleit je izboljšala svetovni rekord v plavanju na 200 m. prsno, ki ga je do sedaj držala Nemka Kapel z 2,55,5, na izredni čas 2,52,6. Kakor je znano, je omenjena plavalka že pred 1. mesecem izboljšala svetovni rekord v plavanju na 100 m. prsno.

Naša beseda mora biti lepa.

V resnici tudi ni treba, da si jih zapomnimo. Kadar dvomim, ali naj pišem **s** alj **z**, **s** tinto ali **z** tinto, si pomagam tako, da poskušam še pri drugih besedah, ki imajo v začetku t. Kako govorimo: **s** telesom ali z telesom? Tu ni dvoma: **s** telesom. **S** trto ali **z** trto? Z trto? Saj jezik kar noče povedati. S trto je prav. **S** Tonetom ali **z** Tonetom? Pred **t** pišemo torej vedno **s** in nikoli **z**. Kadar ste v dvomu, kako bi prav pisali, pa napravite tak kratek poizkus! Potem ne morete pogrešiti.

V nekaterih naših narečjih se ne menijo za razlikovanje med s in z, ampak so si izbrali kar **iz**, čeprav ima iz popolnoma drugačen pomen

Iz očetom sem šel v Devin. **Iz** slavolokom so hoteli sprejeti goste. Ponoči je slavolok pogorel. **Iz** slavolokom se je oviral promet, tako so trdili nekateri.

Iz očetom in **iz** slavolokom se nikdar ne piše — **z** očetom, **s** slavolokom, le to dvoje je mogoče.

Ti le trije predlogi **s, z** in **iz** so sploh čudni svatje. Kakor so na videz nepomembni, delajo vendar prav občutno zmedo v našem govoru. Kar poglejte! S in z, **s** cepcem. **z** betom, pomenjata neko druženje, pomenjata pa tudi razdruženje. ločitev, na pr.: delavec je padel **s** strehe. **z** drevesa je skočila veverica. Prav pogosto naletite na napako: delavec je padel **iz** strehe, kakor bi bil v strehi — ali: veverica je skočila **iz** drevesa, kakor bi bila v drevesu. Lahko skoči iz gnezda, če je v njem, **iz** drevesa pa ne. Te stvari je treba torej dobro razlikovati **s, z, iz.**

Mimogrede naj omenim še nekaj v zvezi z našimi krajevnimi lastnimi imeni. Ob nedeljah radi gremo kam na izlet. Gremo **v** Boršt, **v** Dolino, gremo pa tudi **na** Opčine, **na** Prosek, včasih se odpravimo na kakšno goro, **na** Vremščico, **na** Nanos. Vračamo se potem **iz** Boršta, **iz** Doline, toda **z** Opčin, **s** Proseka, **z** Nanosa — nikakor pa ne **iz** Proseka **iz** Nanosa, **iz** Vremščice, **iz** Čavna. To so preproste stvari, vendar je treba tudi pri takih malenkostih nekoliko misliti. Ker smo že pri lastnih imenih, si oglejmo, kako se sklanjajo krstna imena in priimki. O priliki je že bilo govora, da se sklanja eno kot drugo. Pravimo: pesmi Simona Gregorčiča, spisi Ivana Cankarja, govori Josipa Vidmarja.

Imamo pa krstna imena moških, ki se končujejo na -a, n. pr. Matija, Jaka, Miha. Kako jih sklanjamo? Včasih slišite: Matijata ni doma, Jakata so napodili, Mihata ne najdeš. Tako ne smemo pisati; besede sklanjamo kot samostalnike ženskega spola, torej Matije ni doma, Matija je pri Jaki, Mihe ne najdeš. Kakor pa smemo sklanjati: sluga slugu, pri slugu, s slugom, tako lahko tudi: Matiju, pri Matiju, z Matijem, pri Jaku, z Jakom, z Mihom — torej moška sklanjatev.

Moška imena na -e podaljšujem v osnovi na -et — kakor oče, očeta, France, Franceta, Francetu, Franceta, pri Francetu, s Francetom.

Imena, ki se končajo na -o, ne podaljšujejo osnove: Marko, Marka itd. Napačno je torej, če pravimo: Jankota sem srečal, Jankotu sem povedal. To je prav tako nemogoče, kakor če bi govorili: dečkota ni bilo domov, namesto dečka, pri dečkotu so našli orožje, namesto pri dečku.

Imamo pesem, ki jo pozna pri nas vsak otrok. Stara je, še iz onih časov, ko smo se narodno šele prebujali. Ko so naši svetokriški ribiči lovili tune po radiu, so se zedinili, da jo bodo zapeli. Ali se spominjate? Mikola ali kdo je predlagal, da bi zapeli »Bůči, bůči, murje adrijansko«. Čigava je ta pesem? Zložil jo je eden naših najznamenitejših pesnikov, ki je, žal, še mlad umrl. Bil je to Simon Jenko. Kako sklanjamo njegov priimek? Jenko, Jenka, Jenku, Jenka pri Jenku, z Jenkom. .

Velik križ je v našem Primorju z dvojino. Pod tujim vplivom nam kar noče prav z jezika Kadar koli hočete lahko poslušate tak ali podoben pogovor:

»Jaz pa žena smo se dva dni pripravljali, da bomo šli v Vipavsko dolino.«

»Kam pa?«

»V trg. Dva moja brata živijo tam.

»Pa ste šli?«

»V nedeljo popoldne smo šli, s kamionom. Bratov nismo našli doma. Dobili pa smo prijetno družbo. Srečali smo se z dvemi znanci.«

LJUDSKA MODROST V PREGOVORIH

Bolj ko si plemenit, več trpiš.

o

Boljši en mir, ko sto vojsk.

o

Cvenk večkrat pravico prevpije.

o

Če kdo krivico vso trpi, si kmalu drugo naloži.

o

Delavec je vreden plačila.

Rešitev:

Diamant: 1. m; 2. kad; 3. Kotor; 4. Matajur; 5. dojem; 6. rum; 7. r.

Kvadratna trojica

	1	2	3	4						
1	A	A	A	A						
2	A	A	A	A						
3	A	A	A	A	5	6	7			
4	A	A	B	E	E	G	I			
5				I	I	I	I			
6				I	J	J	K	8	9	10
7				K	L	N	N	O	O	P
8							R	R	R	R
9							R	R	R	S
10							T	V	Z	Z

Vodoravno in navpično: 1. mesto ob Kvarneru; 2. pokrajina ob Jonskem morju; 3. pletenica; 4. polotok v Aziji; 5. država v Aziji; 6. otok v Aziji; 7 razčlenitev; 8. moško ime; 9. žensko ime; 10. reka v Armeniji.

Odgovarja JOŽE KOREN — Založba Primorskega dnevnika, Trst.

ŽENSKI KOTIČEK

Praktični nasveti

Srbska solata

Snov: 1 in pol kg sladke zelene paprike, 1 kg zelenih paradižnikov, 1 kg kumar, 1 kg čebule, 1 in pol l vinskega kisa, četrt litra olja, 20 dkg sladkorja in 20 dkg soli.

Papriko, paradižnike, kumare in čebulo zrežemo na lističe. Kis, olje, sol in sladkor zavremo v dobro pološčeni posodi, da se sladkor in sol stopita, nato dodamo zrezano zelenjavo in pustimo vreti pet minut Ohlajeno vložimo v kozarce, zavežemo in hranimo na hladnem prostoru. Za mala gospodinjstva vzamemo polovico snovi. Po okusu tudi sladkorja vzamemo le polovico od navedene količine.

Presno (surovo) maslo. Da ohranimo presno maslo daljši čas z dobrim okusom in da ne zagreni, kar je v poletnih mesecih kaj hitro, ga moramo hraniti v temnem in hladnem prostoru v dobro zaprti porcelanasti ali glinasti posodi. Dobro je, da mu pridamo nekoliko fine zdrobljene, čiste soli. Zato presno maslo na mokri deski z valjarjem razvaljamo v ploščo, potresemo s soljo, nato zapognemo skupaj, zopet razvaljamo in zapognemo. To ponovimo tolikokrat, da se maslo enakomerno razsoli. Nato ga tesno potlačimo v posodo, površino zgladimo z leseno žlico in pokrijemo s čisto krpo, da je maslo z njo pokrito; po krpi pa potresemo še soli. Posodo pokrijemo in hranimo, kakor navedeno zgoraj.

Česen zelo cislajo kot zdravilo, posebno v zadnjem času zdravniki in propagatorji za rastlinsko in surovo hrano. Surov česen je sicer že od nekdaj uvaževan kot uspešno sredstvo proti glistam, grižj in driski. Posebno pa ga priporočajo zdravniki pri poapnenju žil. Zdravilo iz česna si lahko sami pripravimo Olupljen in zmečkan česen vložimo v kozarec in ga zalijemo s 23% alkoholom, dobro zamašimo in postavimo za tri tedne na sonce. Po 30 kapljic na dan v pol kozarca vode zadostuje za zdravljenje skleroze alj poapnenja žil. Bolnik kaj kmalu občuti blagodejen vpliv. — V kuhinji česen mnogo rabimo Dodajamo ga med solate, omake in nekatere juhe. Po novi metodi surove prehrane je česen dodeljen med marsikatero jed. Posebno se priporoča surov. — Otrokom ga podajamo s presnim maslom. Stolčemo ga na leseni deski, zmešamo med presno maslo in namažemo na kruh. Tako preprečimo pri otrokih glistavost ali gliste odpravimo.

Zelena kobilica

(P. Bažov)

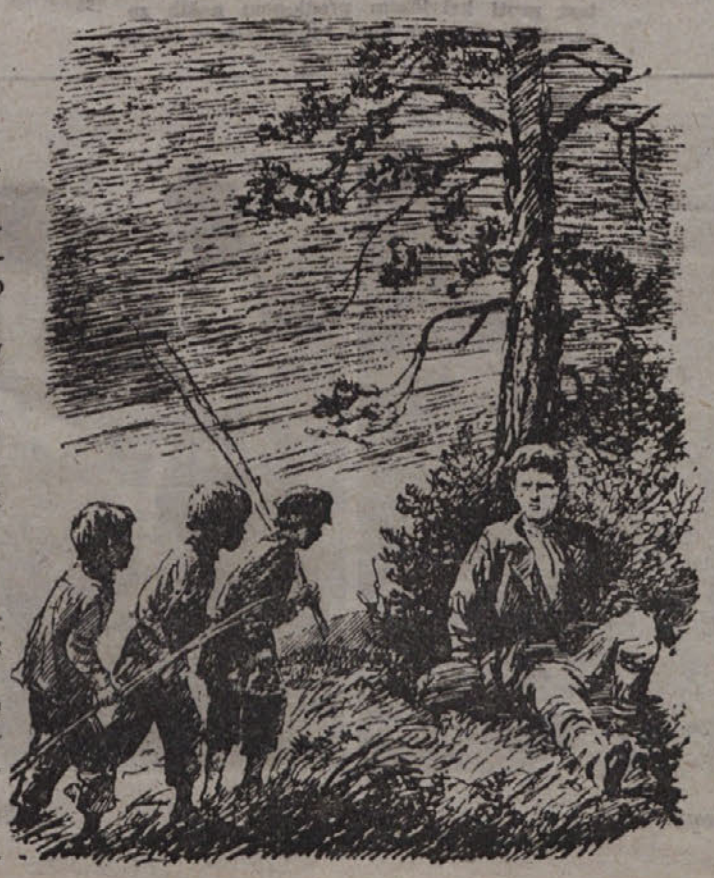

Močvirje se je ponekod približalo glavni cesti. Od tam je bilo naenkrat slišati glasove:

»Ne jarem, ampak delo je glavno... Vse naokoli je obloženo. Ukaži mu, dragec, le poskusi! Pa imaš Sibirijo, ki čaka vsakega; glavno je delo, razumeš.«

»Ne razburjaj se, prijatelj! Morda je nekje v bližini... Lahko bi te slišal.«

»Mar se ga bojim? Za mene je glavno delo, naj le pride: takrat — zbogom beli svet...«

Več ni bilo mogoče slišati, vendar smo takoj razumeli, da je govoril naš ulični podjetnik Žigan.

»Kaj dela tu Žigan?« je zašepetal Petka.

»Saj znamo plavati, tetka.«

»On sme biti, pripeljal je stražnike iz Gorjanke, o katerih nam je pripovedovala tetka.«

»Toda... molčimo, dečki!«

Močvirje je krenilo na levo in glasov ni bilo mogoče več slišati. No, zgodilo se je hujše. Naenkrat so zašli. Oddaljili so se čedalje bolj. Pod nogami je zacvrkutala voda.

»Dejala je, da je močvirje suho, tu pa je voda. Vidi se, da ne gremo prav«, je menil Koljša.

K ribniku gre, zato je voda. Ne vidiš — evo grmovja? Pomeni, da je tam breg. Tiho, pra...«

Petka je umolknil, ne da bi spregovoril besedo. Tudi midva sva obstala kot pribita. Na naši desni, naslonjen na bor, je sedel človek V temi ni bilo mogoče razločiti, da li je mlad ali star, a bil je brez brade in brez brk. Razločilo se je, da je bil na eno nogo bos, na drugo pa je nosil škorenj. Desnico je držal pod široko kapo, ki je ležala na zemlji.

Človek je sedel in molčal. Mi smo tudi molčali. Potem nas je vprašal:

»Imate kaj kruha, dečki? Samo košček...«

Te preproste besede so nas takoj pomirile Tudi veseleje je postalo. Vedno je tako z odraslimi; posebno neprijetno je v gozdu.

Ko je neznanec zvedel, da nimamo niti skorjice, nas je začel spraševati, kako smo zašli na to mesto, kdo so naši očetje, kje živijo, kam da smo namenjeni itd.

Začeli smo mu odgovarjati vse vprek, on pa nas je opomnil:

»Bolj tiho, dečki, bolj tiho. Nikar ne kričite!«

Ko smo povedali, da hočemo po brodu preko ribnika, je neznanec spregovoril živahneje, hitreje:

»Brod? Kje je? Za tem grmovjem morda? Ali smem z vami?«

(Nadaljevanje sledi)

Teden v slikah

RABLJI NAŠEGA NARODA PRED SODIŠČEM

»Dušni pastir« škof Rožman, »President« Rupnik in krvolok Rösener v prijateljskem razgovoru

Zavezniške vojaške oblasti so pred meseci predale Jugoslovanom vojnega zločinca Leva Rupnika

CONA B: Vzorna drevesnica idrijskega državnega gozda v Beli.

Pri mnogih taboriščih brigad stoji tak napis, s katerim izražajo mladi graditelji protest proti krivičnim predlogom naših zaveznikov o mejah med Jugoslavijo in Italijo

Vozniki dovažajo les v skladišča blizu Idrije.

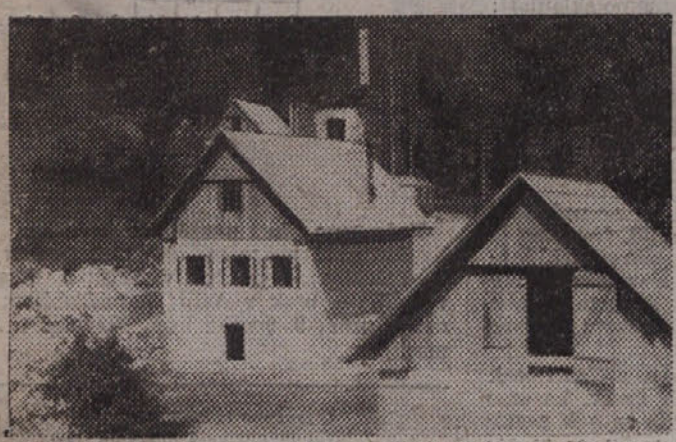

Gozdni delavci so obnovili gozdarsko hišo na Krekovši pri Idriji.

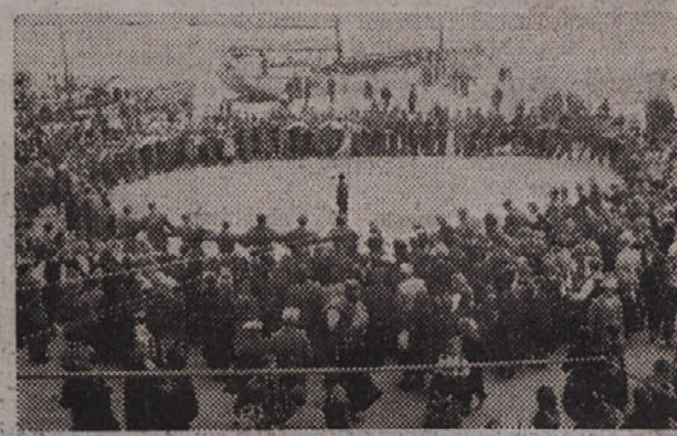

Rab: Titovo kolo na osvobojenem otoku, grobnici neštetih žrtev italijanskega fašizma

Tu se je rodila pristna slovenska pesnitev o »Lepi Vidi« (v ozadju novi devinski grad)

Primorska dekleta v slovenskih narodnih nošah, v ozadju Tržaški zaliv